

Nastolan kunnan koulunkäyntiavustajien toimenkuva

Riitta Hänninen

Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2004

TIIVISTELMÄ

Hänninen, Riitta. 2004. Nastolan kunnan koulunkäyntiavustajien toimenkuva. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma. 78 s.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Nastolan kunnan koulunkäyntiavustajien toimenkuvaa ja tehtäviä. Tutkimus on osa ”G-voima käyttöön! – Pro gradu –työt päijäthäme-läisten yritysten hyödyksi” –projektia. Tutkimus tehtiin määrällisenä tutkimuksena kevään 2003 aikana, jolloin Nastolan koulunkäyntiavustajat, luokan- ja erityisopettajat sekä oppilaat vastasivat heille lähetettyihin kyselylomakkeisiin. Koulunkäyntiavustajat merkitsivät suorittami-aan tehtäviä ja niiden kestoa, opettajat kirjasivat ylös mielestään avustajan tärkeimmät tehtävät ja oppilaat kertoivat avustajan antamasta avusta ja siitä, mihin apua tarvitsivat.

Aineisto osoittaa, että koulunkäyntiavustajat käyttävät opetukseen liittyviin tehtäviin n. 60 % työajastaan ja opetukseen liittymättömiin tehtäviin n. 40 % työajastaan. Opetukseen liittymättömiin tehtäviin luettiin mm. välituntivalvonta, materiaalin valmistus ja kontaktien ylläpito. Opetukseen liittyvät tehtävät tarkoittivat oppilaan avustamista opetustilan-teissa. Erityisopetuksessa työskentelevät avustajat suorittivat enemmän opetukseen liittymät-tömiä tehtäviä, kuin yleisopetuksessa työskentelevät. Opetukseen liittyvistä tehtävistä oppilaan avustaminen oli opettajien mielestä avustajan tärkein tehtävä. Oppilaiden vastausten perusteella oppilaan ohjaaminen oppimistilanteessa oli avustajan tärkein tehtävärooli. Avustaja auttoi oppilaita erilaisissa tehtävissä, ”avusti”. Avun tarve oli yleisesti ”koulutehtävissä”, matematiikassa, kirjoittamisessa ja ohjeiden ymmärtämisessä. Avustajat tekivät pääsääntöisesti niitä tehtäviä ja töitä, joita heidät oli palkattu tekemään. Opettajat pitivät tärkeimpänä juuri niitä tehtäviä, joita avustajat tekivätkin. Myös oppilaiden vastaukset ovat yhteneviä sen kanssa, että avustajat antavat apua juuri niissä asioissa, joissa oppilailla on vaikeuksia.

Avainsanat: koulunkäyntiavustaja, työpari, tiimi, toimenkuva, koulu työyhteisönä.

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Koulunkäyntiavustajat suomalaisena ilmiönä	7
2.1 Koulunkäyntiavustajat Suomessa	7
2.2 Koulunkäyntiavustajan koulutus	8
2.3 Koulunkäyntiavustaja-nimike.....	9
2.4 Koulunkäyntiavustajan tehtävät.....	11
3 Koulunkäyntiavustajat kouluorganisaation työntekijöinä	15
3.1 Tiimi vai työpari.....	15
3.2 Opettajan ja avustajan yhteistyö	16
3.3 Koulu työyhteisönä	19
3.4 Muuttuva koulu.....	21
4 Tutkimusongelmat.....	25
5 Tutkimusmenetelmät	26
6 Tulokset.....	30
6.1 Koulunkäyntiavustajien vastaukset.....	30
6.1.1 Koulunkäyntiavustajien työtehtävien jakautuminen opetukseen liittyvien ja muiden tehtävien välillä.....	30
6.1.2 Koulunkäyntiavustajien tehtäviin kulunut aika yhteensä	32
6.1.3 Onko yleis- ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työtehtäviin kuluviissa ajoissa eroa?	41
6.1.4 Koulunkäyntiavustajien avoimet vastaukset.....	42
6.2 Mitkä tehtävät ovat tärkeimpiä koulunkäyntiavustajan työssä opettajien mielestä?	47
6.3 Oppilaiden vastaukset	49
6.3.1 Miten oppilas kuvailee koulunkäyntiavustajan antamaa apua?.....	50
6.3.2 Missä tehtävissä oppilaat kertovat tarvitsevansa koulunkäyntiavustajan apua?	52
7 Tarkastelu	54
7.1 Koulunkäyntiavustajat.....	54
7.2 Opettajat.....	57
7.3 Oppilaat	58

7.4 Kuinka opettajan ja avustajan välistä yhteistyötä voidaan parantaa?	59
Lähteet	61
Liitteet	67
Liite 1: Kyselylomake koulunkäyntiavustajille	67
Liite 2: Kyselylomake opettajille.....	74
Liite 3: Kyselylomake oppilalle	76
Liite 4: Saatekirje ja ohjeet.....	77

1 Johdanto

Koulunkäyntiavustajia on nähty Suomen kouluissa aina 1970-luvun lopulta. Avustajien kouluttaminen alkoi mm. kansanopiston kursseina jo 1980-luvulla, mutta varsinainen ammattitutkintoon johtava koulutus alkoi vasta vuonna 1995. Edelleen koulunkäyntiavustaja on vieras ilmiö yhteiskunnassamme. Avustajat ovat uusi ilmiö opettajille, vanhemmille ja etenkin työelämässä. Heidän toimenkuvansa on vaihteleva ja alati muuttuva. Mielikuvia ja käsityksiä sekoittamassa ovat olleet myös avustajan työhön liittyvät nimikkeet: mitä eroa on kouluavustajalla, koulunkäyntiavustajalla, luokka-avustajalla ja henkilökohtaisella avustajalla?

Koulunkäyntiavustajat tulivat kouluihin pysyvästi 1980-luvun alkupuoliskolla, kun kehitysvammaiset lapset tulivat oppivelvollisuuden piiriin. Nämä lapset toivat luokkiin mukanaan henkilökohtaiset avustajat, ja opettajan yksinvalta ja suljettujen ovien takana työskentely päättyi. 1990-luvun uusia suuntauksia olikin samanaikaisopetus ja tiimityminen. Nykyisin avustajan ja opettajan yhteistä työkenttää voidaan parhaimmissa tapauksissa kutsua tiimityöskentelyksi.

Tiimityön perustana on työskentely yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tiimin jäsenet työskentelevät itsejohtoisesti ja yhteisvastuullisesti. Tiimi määrittelee omat tavoitteensa, eikä juurikaan ota tehtäviä vastaan ulkopuolelta ja käskystä. Tällainen ruohonjuuritason päätöksen teko yleistyi muuallakin koulumaailmassa 1990-luvun lopulla. Koulut saivat oikeuden suunnitella itse opetussuunnitelmansa ja järjestellä hallintoaan. Laman saattelemana pieniä kouluja suljettiin, kirkonkylien ja kaupunkien koulut kasvoivat oppilasmääriltään ja laman vaikutukset perheisiin alkoivat heijastua myös kouluelämässä. Opettajan työ alkoi tuntua yhä vaativammalta.

Erityisopetukseen on panostettu yhä enemmän. Yksilöllistäminen on merkinnyt yhä useampien koulunkäyntiavustajien palkkaamista, ja nykyisin heitä onkin noin 6000 henkeä Suomen kouluissa. Tämän nopeasti kasvaneen työntekijäjoukon läheisimpiä yhteistyökumppaneita ovat opettajat ja erityisopettajat. Vastavalmistuneillekin opettajille avustaja on vieras, jonka kanssa ei välttämättä osata työskennellä tehokkaasti. Kuinka työt pitäisi jakaa ja mitä avustajan kuuluukaan tehdä?

On siis syytä kysyä: Millainen on koulunkäyntiavustajan työnkuva kouluissamme tällä hetkellä? Mitä avustajan tehtävistä opettajat pitävät tärkeimpinä? Entä meneekö tarkoitettu apu perille; mitä lapset ajattelevat avustajan antamasta avusta? Näihin kysymyksiin etsittiin vastauksia Nastolan kunnan alueella. Kyselyyn osallistui yhteensä 57 nastolalaista lasta, koulunkäyntiavustajaa, opettajaa ja erityisopettajaa. Tuloksista tärkein on havainto siitä, että Nastolan avustajat ovat ammattitaitoista väkeä, sillä suurin osa työhön kuluvasta ajasta käytetään lasten ohjaamiseen ja avustamiseen koulutunneilla ja koulutehtävissä.

2 Koulunkäyntiavustajat suomalaisena ilmiönä

Tässä luvussa kerrotaan aluksi koulunkäyntiavustajien määrästä ja palkkauksesta Suomessa nykyisin. Tämän jälkeen kuvaillaan lyhyesti koulunkäyntiavustajakoulutuksen kehittymistä ja nykyistä sisältöä. Kolmannessa kappaleessa seurataan koulunkäyntiavustajan nimikkeen muotoutumista ja sen liittymistä avustajan arvostukseen ja asemaan koulussa. Viimeisessä kappaleessa tutkitaan koulunkäyntiavustajan tehtäviä.

2.1 Koulunkäyntiavustajat Suomessa

Koulunkäyntiavustajien olemassaolo suomalaisissa kouluissa perustuu perusopetuslain 31 §:n. Sen mukaan “Vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetus- ja oppilashuoltopalvelut, erityiset apuvälineet - -”. Lisäksi saman lain kolmas pykälä vaatii opetuksen järjestämistä oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti.

Koulunkäyntiavustajia alettiin palkata kouluihin 1970-luvun lopulla, ja eri vammaisryhmien tulo peruskouluopetuksen pariin toi mukanaan yhä enemmän avustajia. Ensimmäistä kertaa koulunkäyntiavustajat mainittiin koululakien perusopetuksen henkilöstöpykälissä vuoden 1999 alussa voimaan tulleissa laeissa (Nissilä 1998: 12).

Nyt koulunkäyntiavustajia ja muita vastaavaa työtä eri nimikkeillä tekeviä on kunta-alan palveluksessa n. 6000 (KTV 2002). Avustajien määrän kasvu on ollut viime vuosina huimaa, vuosina 2000 - 2002 määrä kasvoi yli 60 %. Helsingin Sanomien mukaan heistä vain 25 % on suorittanut koulunkäyntiavustajan ammattitutkinnon, tai muun alaan sopivan ammattitutkinnon (Helsingin Sanomat 2003). KTV:n mukaan heistä kuitenkin yli puolella on koulunkäyntiavustajan tutkinto ja lisäksi joukossa on muiden alaan sopivien tutkintojen haltijoita (Puustinen, 2003).

Koulunkäyntiavustajien työsuhteiden jatkuvuudessa ja palkkauksessa on paljon vaihtelua. Vain 28 % avustajista oli KTV:n vuonna 1999 teettämän selvityksen mukaan

vakituudessa työsuhhteessa. Osa-aikaisia löytyi tuolloin 68 %, heidän työaikansa vaihteli kuudesta kymmeneen kuukauteen. Tuolloin keskiansiot olivat kuukaudessa 6920 markkaa, ja miehet ansaitsivat n. 400 mk vähemmän / kk. (Helsingin Sanomat 1999.) Nyt koulunkäyntiavustajien nimike on virka- ja työehtosopimuksen sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelutehtävissä. Vähimmäisperuspalkka on sopimuksen mukaan 1275,53 e. Mikäli viranhaltija on edellyttänyt ammatillista perustutkintoa tai ammattitutkintoa/erikoisammattitutkintoa, vähimmäisperuspalkka on 1420,67 e. Jos työnantaja ei ole edellyttänyt koulutusta, vaikka hakijalla tuo pätevyys olisikin, ei työnantajalle synny velvoitetta maksaa korkeampaa palkkaa. (KTV 2003.)

2.2 Koulunkäyntiavustajan koulutus

Vaikka perusopetuslaki nimeää avustajan oppilaan tueksi, laki ei määrittele koulunkäyntiavustajan kelpoisuusvaatimuksia. Koulunkäyntiavustajien ammattitutkinto tuli voimaan osana ammattitutkintolakia ja ammattitutkintoasetusta 1.5.1994. Koulunkäyntiavustajia oli kouluissa vuodesta 1978 työllisyysvaroilla palkattuna (Haapanen 1985: 14), ja oppisopimuskoulutus syntyi jo kesällä 1987 (Torkkeli 1987: 16). Oppisopimuksen ”oppiohjelma” syntyi kenttäaloitteen pohjalta ja nopeasti. Tie anomuksesta ammattikasvatusthallitukselle ja valmiiksi oppiohjelmaksi kuljettiin alle vuodessa. (Torkkeli 1987: 16.)

Koulunkäyntiavustajan ammattitutkinto on sosiaali- ja terveystieteiden toisen asteen tutkinto, jonka laajuus on 40 opintoviikkoa (Opetushallitus 1995: 5, 15). Sen järjestämisoikeus oli vuoden 1998 lopulla 28 oppilaitoksella (Nissilä 1998: 12). Tutkinnon perustalla ovat ammattitaitovaatimukset, joihin sisältyvät yleis- ja ammattisivistys. Kolmesta ammatillisen osaamisen alueesta koostuva tutkinto antaa pätevyyden toimia koulunkäyntiavustajana erilaisissa opetuksen ja kasvatuksen toimintaympäristöissä. (Opetushallitus 1995: 5.)

Koulunkäyntiavustajan tutkinnoissa vaadittava ammattitaito mitataan tarkkojen ammattitaitovaatimusten mukaisesti. Kolme tutkinnon pääosaa ovat avustaminen, ihmisen kasvun tukeminen ja oppimistilanteissa ohjaaminen. Nämä pohjautuvat asiakaslähtöiseen auttamiseen, jonka päämääränä on oppilaan itsenäisyys ja omatoimisuus. Tässä tutkimuksessa keskitytään Lahden kansanopiston koulunkäyntiavustajan ammattitutkinnon perusteisiin, sillä

Nastolan kunta on tarjonnut ilmaista koulunkäyntiavustajakoulutusta Lahdessa saadakseen päteviä työntekijöitä palvelukseensa.

Lahden kansanopiston koulutuksen kohderyhmänä ovat “Työttömät ja työttömyysuhan alaiset henkilöt, joilla on joko sosiaali-, terveys- tai kaupallisen alan koulutus tai työkokemuksen kautta hankitut valmiudet ammattitutkinnon suorittamiseen.” Pohjakoulutuksesta onkin varmasti hyötyä, sillä sellaisenaan 40 opintoviikon mittainen koulutus ammattiin on varsin lyhyt. Opintosuunnitelman “yksilön kehityksen ja kasvun tukeminen”, “kuntoutus ja avustaminen” sekä “oppimistilanteissa ohjaaminen” ovat kukin n. 10 opintoviikon mittaisia jaksoja. Nämä alueet sisältävät kehityspsykologiaa, katsauksia erilaisiin terapioihin ja koulun oppiaineisiin. Lisäksi koulutukseen kuuluu kieliopintoja, näyttökoe sitä edeltävine harjoitteluihin ja ammatilliseen kasvuun ja tietouteen liittyviä aihealueita. (Lahden kansanopisto 2002.)

Sari Paananen, koulunkäyntiavustajien kouluttaja, katsoo, että opettajien olisi hyvä tietää, millainen koulunkäyntiavustajien koulutus on, jotta he tietäisivät avustajan taito- ja tietotason. Hän mainitsee, että moni avustaja lähtee myöhemmin opiskelemaan opettajaksi. Lisäksi hän toivoo, että luokanopettajien ja erityisopettajien koulutuksessa saataisiin tietoa myös avustajan työstä. (Nissilä 1998: 13.)

2.3 Koulunkäyntiavustaja-nimike

Koulunkäyntiavustaja-nimikkeeseen päätyminen on ollut miltei kahden vuosikymmenen mittainen prosessi, sillä ainakin Opettaja-lehti kiinnitti tähän kysymykseen huomiota jo 1970-luvun lopulla. Tuolloinen OAJ:n puheenjohtaja Voitto Ranne pohdiskeli koulun muuttuvaisuutta ja ilmiötä, “jota kouluavustajaksi tai luokka-avustajaksi tai peräti apuopettajaksi kutsutaan.” (Ranne 1978: 7) Koulunkäyntiavustajia oli mahdollista palkata kouluihin työllisyysvaroilla vuodesta 1978 lähtien (Haapanen 1985: 14). Ilmiö oli tuolloin varsin uusi, ja Ranne kehotti odottamaan kouluhallituksen ohjeistusta mm. avustajan tehtäväkuvasta ennen avustajien laajempaa käyttöä kouluissa. Nimikkeistä parhaaksi Ranne hahmottelee ’kouluavustajan’. “Tilapäisen työntekijän nimittäminen apuopettajaksi ei voi tulla kysymykseen.” (Ranne 1978: 7.) Ranteen mielipide johtui avustajien pedagogisesta kouluttamattomuudesta ja avustajan työkin on nähty vain väliaikaisena, tilapäisenä. Hän painotti, että kouluavustajan ei tule tehdä

tehtäviä, jotka edellyttävät opettajankoulutusta. Nimikkeen ja työnkuvan välistä suhdetta mietittiin siis tarkkaan. Vieläpä vuonna 1987 Martikainen ehdotti avustajan nimikkeeksi “sihteeriä”: “Koulunkäyntiavustajalle sopisi ehkä parhaiten ’sihteeri’-nimitys” (Martikainen 1987: 98).

Kouluavustajan työnkuva ja nimike nykyisissä kouluissa on kuitenkin enemmän Ranteen esittämän vaihtoehdon mukainen, esimerkiksi OAJ:n puheenjohtaja Erkki Kangasniemi toivotti avustajat tervetulleiksi avustajan roolissa, mutta “heillä ei saisi korvata kasvatus-tehtävään sitoutuneen pätevän opettajan työtä” (Liiten 2003). Sama mielipide löytyy jo 25 vuoden takaa:

“Kouluavustajan tehtäviin tuleekin kuulua pääsääntöisesti nimenomaan sellaiset tehtävät, jotka liittyvät esimerkiksi koulutunnin tekniseen valmistamiseen ja koulun sisäisen toiminnan monipuolisiin rutiinitehtäviin. - - Tosiasia on, että koulu todellakin tarvitsee sisäisten rutiinitehtävien hoitamiseen apu-työvoimaa.” (Ranne, 1978: 7)

Nimikkeiden ’kouluavustaja’ ja ’koulunkäyntiavustaja’ on ollut epäselvyyttä etenkin käytännön tasolla. Koulunkäyntiavustaja palkataan useimmiten yhden oppilaan tueksi ja hänen apunsa mainitaan myös lapsen HOJKS:ssa, kun taas kouluavustaja tekee opetusta valmistelevia töitä koulunkäyntiavustajaa enemmän. Koulunkäyntiavustajiksi pyritään yleensä myös palkkaamaan koulunkäyntiavustajan tutkinnon tai jonkin muun vastaavan tutkinnon suorittaneita henkilöitä, kouluavustajalta ei vaadita pedagogista koulutusta tai pätevyyttä. Toisen näkemyksen mukaan koulunkäyntiavustajaksi voidaan kutsua ainoastaan koulutuksen saanutta avustajaa huolimatta hänen työtehtävistään.

Nykyisin “koulunkäyntiavustaja”-nimike katsotaan vanhentuneeksi, ja KTV on esittänyt tutkintonimikkeiden muuttamista koulunkäynnin ohjauksen ammattitutkinnoksi ja koulunkäynnin ohjaajan erikoisammattitutkinnoksi. Erikoisammattitutkintoon sisältyisi erikoistuminen jonkin tietyn ryhmän, esimerkiksi autistien tai aistivammaisten, ohjaajaksi. (KTV 2002.)

2.4 Koulunkäyntiavustajan tehtävät

“Joustavat toimenkuvat ovat välttämätön edellytys työn kokonaisvaltaisen luonteen ja tarkoituksenmukaisen organisoinnin vuoksi.” (Ahvenainen & Ikonen & Koro 2001: 114)

Joustavan työkuvan käsite onkin varsin hyvä avustajan vaihtelevasta ja monipuolisesta työkuvasta puhuttaessa. Opettajan ja koulunkäyntiavustajan työtehtävät voivat olla päällekkäisiä, mikä aiheuttaa usein ongelmia työnjaossa. Koska koulunkäyntiavustajan työkuva voi olla hajanainen ja sisältää myös kouluavustajan työtehtäviä, on Kunta-alan ammattiliitto KTV julkaissut “Koulunkäyntiavustajan oman oppaan” (2001), jossa on annettu esimerkkejä niistä tehtävistä, joita koulunkäyntiavustajan työhön kuuluu. Myös kunnat ovat pyrkineet löytämään ratkaisuja työkuvan yhtenäistämiseksi, ja esimerkiksi Rovaniemen maalaiskunnassa on laadittu koulunkäyntiavustajille yhtenäinen työkuva, jota noudatetaan mahdollisimman pitkälle päivittäisessä koulutyössä (Riipi 2002: 18). Rovaniemen maalaiskunnan työkuvan määrittelyn tärkeimmät osat ovat oppimisen kehityksen ja oppimisen tukeminen ja ohjaaminen, lapsen itsenäistymisen ja omatoimisuuden tukeminen, salassapitovelvollisuus, muut työtehtävät, työn eettisyyden vaatimus, oman työpaikan kehittäminen ja erikseen sovittavat ja kirjattavat työtehtävät (Riipi 2002: 18). Nämä erikseen sovittavat työtehtävät ja työn vaativuus ylipäätään tulisi olla KTV:n arvioinnin mukaan palkkauksen määrittäjinä (Immonen 2001).

Rovaniemen maalaiskunnassa tehdyn koulunkäyntiavustajien koulutustason, työkuvan ja työtyytyväisyyden tutkimukseen osallistui 17 koulunkäyntiavustajaa. Heidän mukaansa oppilaan oppimistilanteissa ohjaaminen oli tärkein työtehtävä. Toiseksi tuli oppilaan kasvun tukeminen, kolmanneksi sijoittuivat oppimateriaalin suunnittelu ja valmistus, neljäntenä avustaminen ja viidentenä yhteistyö. Muitakin työtehtäviä mainittiin, mutta varsinaisista opetukseen liittyvistä tehtävistä erillisinä tutkittavat mainitsivat tärkeimpinä opettajan sijaisena toimimisen ja monistamisen. Lisäksi avustajista kolme osallistui lasten iltapäivähoitoon ja kaksi valvontatehtäviin (esim. koulukyyditykset) koulun päätyttyä. (Riipi 2002: 16-19.)

“Koulunkäyntiavustajan omasta oppaasta” löytyy kolme hahmotelmaa koulunkäyntiavustajan työstä. Nämä kuvaukset ovat varsin yksityiskohtaiset selventäen tehtäväkuvaa aina suunnittelusta kuntoutuksen osallistumiseen. Oppaassa on huomioitu myös ne avustajat, jotka toimivat peruskoulupohjalta ja heidän taito- ja tietovaatimuksensa ovat varsin erilaiset verrattuna koulutetun avustajan työnkuvaan. (KTV 2001: 26-35.) Pääasiallisesti kuvaillut tehtävät ovat niitä, mitä koulunkäyntiavustajan koulutuksessakin huomioidaan.

Leikas ja Rantio ovat pro gradu -tutkielmassaan jakaneet koulunkäyntiavustajan tehtävät seitsemään eri osa-alueeseen. He ovat muuttaneet työn arkikäytänteet työtä kuvaaviksi tehtävärooleiksi, jotka ovat (Leikas & Rantio 2003: 18.):

1. Opettajan avustaja - materiaalin valmistelu
2. Oppilaan avustaja - fyysiset hoiva- ja huolenpitotehtävät
3. Oppimistilanteen ohjaaja - opetustehtävät: valvominen, ohjaus
4. Sijaisopettaja - luokan opettaminen
5. Kasvun tukija - työrauhan ylläpito, aikuisen malli
6. Erityisopetuksen tiimin jäsen - palavereihin osallistuminen, yhteyksien ylläpito
7. Joka paikan höylä - muut tehtävät kukkien hoidosta oppilaskuljetuksiin

Koskisen pro gradu -tutkielmassa avustajan roolit kiteytyivät kolmeen: tekninen avustaminen fyysisesti vammaisten oppilaiden kanssa, oppilaan auttaminen opetuksen mukana pysymisessä ja käyttäytymisen kontrollointi (Koskinen 2001: 17). Silvolahti tiivistä työnkuvan entisestään: “Koulunkäyntiavustajien keskeisimmät työtehtävät ovat oppilaiden avustaminen oppitunnilla ja/tai muissa koulutilanteissa” (Silvolahti 1991: 84). Myös French totesi tutkimuksessaan, että koulunkäyntiavustajat työskentelevät pääsääntöisesti opetuksellisissa tehtävissä (French 1998).

Leikkaan ja Rantion tutkimuksen jaottelu on kuitenkin kattava, sillä siinä on lyhyeen mahdutettu kaikki koulunkäyntiavustajan työnkuvan osa-alueet. Samalla se sopii sekä yleis- että erityisopetuksen koulunkäyntiavustajan työnkuvaa vastaavaksi. Leikas ja Rantio huomauttivat, että opettajat mieltävät luokkamuotoisen erityisopetuksen koulunkäyntiavustajan tehtäväkuvan erilaiseksi, kuin yleisopetuksessa työskentelevän (2003: 19). Samankaltainen jaottelu löytyi Giangrecon, Broerin ja Edelmanin tutkimuksesta (2002: 55). Myös Giangrecon, Broerin & Edelmanin (2002) tutkimuksessa tärkein koulunkäyntiavustajan tehtävä oli opetus, n. 68 % vastaajista asetti tämän etusijalle. Tämä “instruction” määriteltiin kyselyssä näin:

“[Koulunkäyntiavustaja] opettaa yhdelle oppilaalle tai pienryhmälle laaja-alaisesti akateemisia ja käytännön taitoja, toimii tutorina, muistuttaa oppilasta keskittymään tehtävään, tarjoaa tarvittaessa vihjeitä, antaa palautetta ja rohkaisee oppilaita, auttaa kotitehtävissä, tekee oppilaalle muistiinpanoja, lukee ääneen oppilaalle, rohkaisee lasta osallistumaan luokan toimintoihin ja johtaa kisailuja ja kokeita” (Giangreco, Broer & Edelman 2002: 55.) Tämän tutkimuksen muut koulunkäyntiavustajan tehtävät olivat käyttäytymisen ohjaaminen, toimistotyöt, oppilaiden valvominen, suunnittelu ja muu oppilasta huolehtiminen.

Oppimistilanteiden ohjaaminen on näiden tutkimusten mukaan aikaa vievin tehtävä, ja myös Leikas ja Rantio kuvailivat koulunkäyntiavustajan tehtäviä tarkemmin. He viittasivat Frenchin ja Lacey'n tutkimuksiin (molemmat vuodelta 2001) ja nimeivät neljä tapaa olla tuossa roolissa. Nämä erilaiset vaihtoehdot ohjauksen toteuttamisessa ovat: 1) Opettajan ja koulunkäyntiavustajan yhteinen suunnittelu ja jaettu vastuu; 2) Koulunkäyntiavustajan työskentely opettajan kirjallisten tai suullisten ohjeiden mukaan opettajan kanssa luokassa tai pienryhmän kanssa toisessa tilassa; 3) Koulunkäyntiavustajan itsenäinen suunnittelu ja työskentely; 4) Ovenkahva-ops - vasta luokan ovella laadittu opetus- ja tuntisuunnitelma, jossa kukaan ei ohjeista koulunkäyntiavustajan työskentelyä. (Leikas & Rantio 2003: 21-22.)

Silvolahti tutki avustajien keskeisimpiä työtehtäviä, ja 72,1 % avustajista mainitsi työtehtävistään oppitunnilla avustamisen. Tuo työ oli ylivoimaisesti suurin, sillä toiseksi tärkeimmäksi tuli wc-käynneillä, ruokailussa ja pukeutumisessa avustaminen, jotka mainitsi 29,4 % avustajista. Kuljetukset ja koulumatkat tulivat kolmantena (27,9 %) ja välituntivalvonnan mainitsi 21,3 % tutkimukseen osallistuneista avustajista. (Silvolahti 1991: 63.) Silvolahti tutki myös työtehtävien osuutta työajasta, ja opetustehtävät olivat jälleen listan kärjessä. 37 % ajasta kului muuhun opetukseen, kun 19 % kului opetukseen yksin. Muutoin aika hajaantui useiden eri tehtävien välille, näistä suurimpia kuitenkin materiaalin valmistelu (9 %), suunnittelu (7 %) ja valmistelu (6 %). (Silvolahti 1991: 67.) Näistä tehtävistä ruokailuun ja pukeutumiseen kului enemmän aikaa harjaantumisopetuksessa, liikunta- ja näkövammaisten opetuksessa aikaa kului muita enemmän odotteluun, ja mukautetussa opetuksessa ja kuulovammaisten opetuksessa koulunkäyntiavustajien aika kului muita enemmän kerhojen pitämiseen (Silvolahti 1991: 67).

French on myös tutkinut koulunkäyntiavustajien työtehtäviä ja ajankäyttöä: “The duties of paraeducators and their performance of those duties are much discussed but not well documented” (French 1998). Hänen tutkimuksessaan oli 18 koulunkäyntiavustajaa, joista kaikki antoivat henkilökohtaista opetusta lapselle (kahden kesken) n. 5,5 tuntia viikossa. Pienryhmäopetusta antoi 17 avustajaa noin viiden tunnin ajan viikossa. 11 avustajaa opetti myös koko luokkaa n. kaksi tuntia viikossa. French huomautti, että vaikka 13 avustajaa ilmoittikin tekevänsä myös materiaalia tunneille, sitä tehtiin silloin kun “aikaa jäi”, ja ajallisesti paperityöhön kului vain noin tunti viikossa. (French 1998.)

Tutkimustulokset viittaavat siis siihen, että koulunkäyntiavustajien työ liittyy tiiviisti oppilaiden opettamiseen. Aikaa muuhun puuhasteluun ei juurikaan jää. Mikkolan ja Tolvasen pro gradu -tutkielmassa kuitenkin todettiin, että 25 % opettajista valitti avustajien vähyyttä (Mikkola & Tolvanen 1998: 79). Onko sitten kysymys todella avustajien riittävydestä, vai heidän työpanoksensa käyttämisestä hyödyllisesti? Koulunkäyntiavustajien määrän raju kasvu Mikkolan ja Tolvasen tutkimuksen jälkeen kertoo, että todellista työvoimapulaakin on ilmeisesti koettu.

3 Koulunkäyntiavustajat kouluorganisaation työntekijöinä

Tässä luvussa tarkastellaan koulunkäyntiavustajan työkenttää, koulua. Ensimmäisessä kappaleessa kuvaillaan tiimityön käsitettä ja sen hyötyjä. Koulunkäyntiavustajan ja opettajan yhteistyötä voidaan parhaimmassa tapauksessa kuvailla tiimityöksi, ja tiimityöhön pyrkiminen on yksi toimivan avustaja-opettaja –yhteistyön peruskivistä. Toisessa kappaleessa etsitään niitä tekijöitä, jotka ovat hyvän ja toimivan tiimityön perustalla. Kolmas kappale käsittelee koulua työyhteisönä, ja siinä eritellään organisaatorakennetta ja organisaation merkitystä. Työpaikan ja –organisaation käsitteet ja olemassaolo muokkaavat myös avustajan työn muotoutumista ja tämän työtehtäviä. Organisaation toiminta-alueet ovat jokaisessa työpaikassa erilaiset, ja erityisesti kouluorganisaatiossa kulttuuriset ja sosiaaliset toiminta-alueet muokkaavat työtä merkittävästi. Koulunkäyntiavustajan työ voidaan nähdä myös yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena. Viimeisessä kappaleessa tutkitaan yhteiskunnan ja työelämän muutoksia ja niiden vaikutusta kouluihin.

3.1 Tiimi vai työpari

Riitta Leikas väitti proseminaari-tutkielmassaan, että opettajan ja koulunkäyntiavustajan työtä tulisi kutsua tiimityöskentelyksi (Leikas 2002: 6). Hän esitti syyksi ’työpari’ ja ’ryhmä’ -käsitteiden osittaista sopimattomuutta kuvailemaan kyseistä yhteistyötä. Työpari-nimitystä ei voida käyttää silloin, kun avustaja työskentelee useammassa luokassa, tai luokassa on useampi avustaja. Ryhmän ja tiimin käsitteiden erottaminen toisistaan on hankalaa ja usein tarpeetonta. Lindström & Kiviranta (1995: 2) viittaavat Shawn määrittelyyn, jonka mukaan ryhmä määritellään “kahden tai useamman henkilön muodostamaksi jatkuvasti keskenään vuorovai-
kutuksessa olevaksi yhteisöksi tai joukoksi, jolla on yhteiset tavoitteet.” He viittaavat myös tärkeään erottavaan tekijään, jonka esittää Walton: Tiimien toiminta perustuu sitoutumiseen eikä kontrolliin (Lindström & Kiviranta 1995: 3). Pinesin tutkimuksessa tiimi määriteltiin näin:

“Tiimi on ryhmä ihmisiä, jotka itsejohtoisesti ja yhteisvastuullisesti, tiiviissä yhteistyössä suorittavat tiettyä työkokonaisuutta ja tiimin jäsenten erilaisuutta hyödyntäen pyrkivät yhteisiin arvopäämääriin ja tavoitteisiin yhteisten pelisääntöjen puitteissa.” (Pirnes 1994: 18)

Tiimi-käsitteen hyöty ’ryhmään’ nähden on sen usein korostetussa itsejohtoisuudessa ja yhteisvastuullisuudessa. Pirnes muistutti vielä, että yhteisvastuullisuus tarkoittaa korostettua yksilön vastuun ottamista ja kantamista, ja yhteistyössä voi olla yksilöllisiä työsuorituksia, jotka ovat osa kokonaisuutta. Pirnesin mukaan ryhmän ja tiimin ero löytyy työhön osallistuvien ihmisten erilaisuuden hyödyntämisestä. (Pirnes 1994: 18, 19.)

Mitä hyötyä sitten on tiimityöstä? Vanha suomalainen sananlasku sanoo, että “joukossa tyhmyys tiivistyy” ja ristiriitoja voi syntyä, kun yhtä vallan kahvaa kääntää moni yhtä aikaa. Pirnesin mukaan organisaation tasolla tiimityön odotetaan lisäävän tehokkuutta ja tuottavuutta sekä parantavan toiminnan joustavuutta ja tulosten laatua. Tiiminäkökulmasta katsottuna tiimien etuna on parantunut työmotivaatio, työtyytyväisyys, yhteishenki ja ilmapiiri (Pirnes 1994: 19). Tämä auttaa työssä jaksamisessa ja edistää henkistä hyvinvointia. Kuitenkin tiiviillä tiimillä voi olla ryhmäajattelun Imiö rasitteenaan. Ryhmäajattelu tarkoittaa perinteisiin vetäytymistä, uusien vaihtoehtojen ja ideoiden poissulkemista, kritiikin torjumista ja itseriittoisuutta (Pirnes 1994: 39-40.)

3.2 Opettajan ja avustajan yhteistyö

“Kouluavustajana toimiminen oli opettavaista, kun ei ollut opettajan vastuuta eikä suunnittelu-paineita.” Näin kuvaili koulunkäyntiavustajan työtä luokanopettajana työskentelevä Reinikainen. Hän oli koettanut avustajan saappaita ja kertoi kokemuksestaan: “Samalla huomasi kuinka paljon avustajat voivat opettajan työtä helpottaa.” (Reinikainen 1999: 46) Nämä kommentit antavat ymmärtää, että koulunkäyntiavustaja on ottanut opettajan avustajan roolin sen sijaan, että olisi toiminut oppilaan avustajan roolissa. Tällaisen tilanteen voisi kuvitella syntyvän silloin, kun avustajalla ei ole selkää kuvaa siitä, mitä koulunkäyntiavustajan tehtävät

ovat. French kuvailikin tehtäväjakoja:

“There is some agreement that paraprofessionals perform their duties most effectively when they are appropriately supervised - -, when their roles are clearly defined - -, when they are trained for assigned tasks and when they participate in regularly scheduled planning meetings - -.” (French 2001)

Työnjaon selkeys ja yhteinen suunnittelu-aika tehostavat opettajan ja avustajan yhteistyötä. Lisäksi opettajan kyvyt ohjata koulunkäyntiavustajaa olivat tärkeitä. French viittasi vielä Morganin tutkimukseen vuodelta 1997, jonka mukaan opettajan koulutus ja työpaikalla tapahtuva koulutus ennustivat parempia ohjaajan taitoja, mutta esimerkiksi opettajan työkokemuksella ei ollut merkitystä. French suosittelikin kolmikohtaista käytäntöä opettajan ja avustajan yhteistyön toimimiseksi. Ensimmäinen suositus on, että erityisopettajat olisivat oikeutettuja olemaan mukana koulunkäyntiavustajien työhönottotilanteessa ja valinnassa. Toiseksi erityisopettajien tulisi olla oikeutettuja olla koulutettuja koulunkäyntiavustajien valintaan, ohjaamiseen, kouluttamiseen, valvontaan, tapaamisiin ja neuvontaan. Lisäksi French toivoi USA:n näkökulmasta osavaltion ja piirikuntien ohjeita ja koulutusta – Suomessa tämä tarkoittaisi läänin ja valtakunnan laajuisia ohjeistusta. (French 2001.)

Opettajan ja avustajan väliseen yhteistyöhön on kiinnitetty huomiota myös Suomessa. Ohjeita antaa esimerkiksi Saloviita kirjassaan “Kaikille avoimeen kouluun” (1999). Hän viittasi Doyleen ja Leen tutkimukseen vuodelta 1998 sekä Vandercookin ja Yorkin tutkimukseen vuodelta 1990. Näistä tutkimuksista Saloviita nosti esille kymmenen ohjetta opettajalle ja kymmenen ohjetta koulunkäyntiavustajalle. Näissä ohjeissa nousevat esille samat teemat: opettajan tulee ohjata avustajaa ja suunnitella opetus, tehdä selkeä työnjako, antaa avustajalle palautetta ja arvostaa tätä sekä järjestää aikaa keskustelutuokioille. Avustajaa neuvotaan ohjaamaan, mutta välttämään tilanne jossa oppilas ripustautuu avustajaan, kunnioittamaan ja arvostamaan lasta ja työskentelemään koulun yleisten sääntöjen mukaan. (Saloviita 1999: 66-72.) Avustajaa ei näissä ohjeissa kuitenkaan kannusteta yhteistyöhön opettajan kanssa, heille ei anneta ohjeita kuinka työskennellä opettajan kanssa. Kysymykset tehtävien jakamisesta ja palavereista askarruttavat varmasti avustajienkin mieltä, ja näiden asioiden ratkaisemista heilläkin tulisi olla oikeus vaatia.

Ahvenainen, Ikonen ja Koro painottivat opettajan ja koulunkäyntiavustajan välisessä yhteistyössä joustavien työnkuvien merkitystä, jaettua opetusvastuuta, sopeutumiskykyä uusiin tilanteisiin, yhteistyötaitojen kehittämistä ja ulkopuolisen työnohjauksen merkitystä (2001: 113-116). Kirjoittajat kertoivat väsymyksen ja loppuun palamisen lisääntyneen erityisopetuksen henkilöstössä ja tarjoavat avuksi työnohjausta (2001: 116). Onkin edistyksellistä nähdä työnohjaus myös koulunkäyntiavustajan oikeutena. Yleensä väsymiseen tarjotaan avuksi koulunkäyntiavustajaa helpottamaan työtä – koulunkäyntiavustajalle ei enää avustajaa tarjota.

“Myönnämme kyllä, että opettajuudesta on mahdotonta puhua puhumatta siitä, mitä opettaja tekee työssään. Mutta vielä mahdottomampaa on olettaa, että tietyt työtavat tekevät ihmisestä opettajan.” (Räsänen & Airikoski & Mäntynen & Perttula 1999: 4)

Samaa voimme soveltaa koulunkäyntiavustajiin. Tässä tutkielmassa on määritelty koulunkäyntiavustajan työnkuvaa ja niitä työtapoja, jotka mahdollisesti parantavat opettaja-avustaja - tiimin työskentelyä ja tehostavat opetusta. Kuitenkaan näiden tapojen käyttäminen ei tee ihmisestä koulunkäyntiavustajaa tai opettajaa. Opettajan työ on ihmissuhdetyötä: “Opetustyöksi kutsuttava työ edellyttää vähintään kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta” (Perttula 1999: 12). Opettajan ja avustajan työn sujumiseen vaikuttavat täten myös henkilökemiat, joita Dunderfelt kuvaili näin:

“Henkilökemia tarkoittaa psykologisia vaikutteita ihmisten välillä: tunteiden, ajastusten, mielikuvien ja tekojen muodostamaa sosiaalista kenttää, jonka voi kokea, mutta jota ei voi millään välineillä mitata. - - Henkilökemiassa on kyse ihmisten erilaisten persoonallisuuksien vaikuttamisesta yhteistyöhön.” (Dunderfelt 1998: 11, 14)

Henkilökemioista puhutaan usein myös arkielämässä. Koulunkäyntiavustajana työskennellyt Hillevi Vehkaperä kertoi kokemuksistaan näin: “Minulla menee luokanopettaja Merja Kumpulan kanssa tosi hyvin. Puhumme paljon myös kemioista, joiden on hyvä toimia - -”

(Rutonen 2001: 10-11). Yhteistyön juuret ovat siis jossain teoreettisesti selittämättömässä kahden ihmisen välisessä suhteessa. Frenchin esittämien toiveiden mukaan opettajien tulisi saada olla valitsemassa koulunkäyntiavustajiaan ja ehkä tämä olisi myös pohjustamassa toimivaa tiimityötä.

3.3 Koulu työyhteisönä

Työpaikka ja -aika voidaan Orren mukaan kumpikin määritellä kahdella tavalla. Työaika voi tarkoittaa aikaa, joka kuluu tietyn työtehtävän suorittamiseen. Se voi tarkoittaa myös aikaa, jonka työntekijä ja -antaja ovat yhdessä sopineet. Koulumaailmassa työhön kulunut aika on yleensä suurempi kuin aika, joka on sovittu työsopimuksessa. Koulutuntien ulkopuolelle jää tehtäviä, joita ei voi opetuksen lomassa suorittaa. Työpaikkakin voi yksinkertaisimmillaan tarkoittaa sitä paikkaa, jossa työ tehdään (koulu), mutta toisaalta se voidaan käsittää laajempaan käsitteeseen; synonyyminä työsuhteelle, jolloin työpaikka on riippumaton fyysisestä paikasta ja maantieteellisistä kohteista. (Orre 1987: 39-40.) Orre kuvailee työpaikalle rakentunutta sosiaalista työyhteisöä, epävirallista organisaatiota näin: “ - - työpaikoille muodostui epävirallisia rakenteita, kuten valta- ja alistussuhteita, tunnesuhteita, normistoja, ryhmittymiä, klikkejä ja ihmissuhdejärjestelmiä. Tehokkuus ja tuottavuus näytti olevan paras sellaisissa organisaatioissa, joissa työntekijät eniten samastuivat johtoon tai työpaikan ideologiaan.” (1987: 67.)

Perkka-Jortikan mukaan työyhteisöstä voidaan erottaa työn organisaatio ja työyhteisö. Työyhteisöllä hän tarkoittaa “ - - ihmisten muodostamaa liittymää, jossa ihmiset toimivat tavoitteellisesti yhdessä ja ovat yhteistyössä tietyssä tulossuuntautuneessa toiminnassa” (Perkka-Jortikka 1994: 10, 14). Työn organisaatio tarkoittaa työn virallista rakennetta, ja määrää työn kulun. Se antaa työtehtävät tekijöille ja muodostaa välineellisen järjestelmän. Työn organisaation tehtäväroolin tehtävät voi antaa pois, delegoida toiselle (esim. sihteerin tehtävät), mutta työyhteisössä muodostuneen sankarin roolia ei voi delegoida (Perkka-Jortikka 1994: 10, 16). Työyhteisön epäviralliseen rakenteeseen kuuluvat myös työpaikalla syntyneet ystävyys- ja vuorovaikutussuhteet. Työn merkitys sosiaalisena instituutiona on kasvanut, ja työpaikan odotetaan antavan myös myönteistä kanssakäymistä toisten ihmisten kanssa, ei vain

työtä ja elantoa. Muut yhteisöön liittymisen merkit kuten avioliitto ja perheen perustaminen ovat menettäneet merkitystään uusioperheiden ja avioerojen myötä. Aikuisiän sosialisatio tapahtuu nykyisin työelämään siirryttäessä. (Perkka-Jortikka 1994: 9.)

Lea Himberg lähestyy työyhteisöä ryhmäpsykologisesta näkökulmasta ja määrittelee sen olevan “- - koostaan riippuen pien- tai suurryhmä, ihmisjoukko, joka on keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja jolla on tietty tavoite” (1996: 17). Himberg huomautti työyhteisö-termin voivan tarkoittaa myös organisaation alaryhmää, joka on muodostunut tehtäväjaon perusteella; tällöin siis opettajakunta voi olla työyhteisö (1996: 12). Koulun työyhteisöön kuuluvat kuitenkin oleellisesti myös muu koulussa työskentelevä henkilökunta, kuten keittäjät, siistijät, kanslistit ja koulupsykologit – koulunkäyntiavustajia unohtamatta. Hämäläinen ja Sava muistuttivatkin yhteistyöstä myös näiden työntekijäryhmien kanssa (1989: 20). He jatkoivat huomioimalla, että varsinaisessa opetustyössä yhteistyöhön ollaan vielä varsin tottumattomia: samanaikaisopetukseen, eri luokkien oppilaiden yhteis- ja ryhmätyöhön suhtaudutaan arastellen (1989: 21). Liekö tilanne toinen 14 vuoden jälkeen, varsinkin kun koulunkäyntiavustajia on työskennellyt peruskouluissa entistä tiiviimmin vuodesta 1985 lähtien.

Hämäläinen kirjoitti koulusta sosiaalisena yhteisönä, ja tähdensi, että ihmissuhteet ovat osa koulun toimintaa, ja niiden merkitystä tulisi tarkastella sen mukaisesti, miten ne edistävät tavoitteiden saavuttamista ja miten ne heijastuvat toimintatapoihin (1989: 24). Koulun organisaation ja ihmissuhteiden lisäksi he tarkastelivat koulun sosiaalista merkitystä yhteiskunnan kannalta. Tämä yhteiskunnallinen tarkastelukulma tarkoittaa koulun tutkimista yhteiskunnallisena instituutiona, työelämän valmiuksien antajana, vuorovaikutuksen rajoittajana ja luojana, oppilaiden sosiaalistajana ja yhteiskunnan kehittäjänä (1989: 25).

Himbergin tarkastellessa koulua organisaatiotasolla tuli esiin neljä toiminta-aluetta ihmissuhteiden lisäksi. Nämä organisaatiota kuvaavat alueet ovat 1. tavoitteet (opetussuunnitelma), 2. menetelmät (työtavat, opetusmenetelmät), 3. rakenne (tehtäväjako, johtajuus, työjärjestys, järjestyssäännöt) ja 4. kulttuuri (tavat, normit, arvot, ilmapiiri, roolit) (1996: 12-13). Samansuuntaisia alueita esittävät myös Hämäläinen (1989: 25): tavoitteet ja niiden saavuttamiseen käytettävät keinot, tiedonkulku ja tehtävänjako, koulun ulkoiset puitteet ja käytetty / toteutunut opetussuunnitelma.

Harri Hyyppä ehdottaa, että organisaatiodynamiikan ymmärtämiseksi yksilön ja organisaation suhde voitaisiin kuvata uudella kolmiomallilla. Kolmion kulmiin sijoittuisivat

työntekijä, työrooli ja kolmanneksi organisaatiokokonaisuus, jossa yksilö toimii. (Hyypä 2000: 130.) Hyypä huomioi, että työnohjauksessa keskitytään perinteisesti ammattiminän kanssa työskentelyyn, ja esimerkiksi tehokkaan johtamisen avainkysymyksiä on yksilön osaamisen ja lahjakkuuden kanavointi rooliin. Keskeistä tulisi pelkän ammattiminän ohjailun sijaan olla yksilön ja roolin integroiminen, erottaminen ja yhdistäminen mielekkäästi ja työn kannalta tehokkaasti. Työelämässä on myös alettu puhua kompetenssista, yksilön laajalaisista persoonallisista ominaisuuksista ja toisaalta rajallisia taitoja, “skills” edellyttävistä tehtävistä. Näiden osien tunteminen työnohjauksessa voi olla merkittävää. (Hyypä 2000: 131.)

3.4 Muuttuva koulu

“Mitä enemmän kouluun kohdistuu muospaineita ja mitä vaikeammaksi opettajan ja muiden koulussa työskentelevien työ muuttuu, sitä suuremman merkityksen saavat rakentava yhteistyö ja työtovereiden tuki sekä koko koulun myönteinen ilmapiiri.” (Hämäläinen & Sava 1989: 18)

1990-luvulla alettiin kiinnittää huomiota yhteiskunnan nopeaan muutokseen. Kouluun kohdistuvat muospaineet ovat pitkälti samoja, kuin muissakin organisaatioissa. 1980- ja 1990-luvuilla työyhteisöissä kiinnitettiin yhä enemmän huomiota työyhteisön ihmissuhteisiin, organisaatiomallit muuttuivat hierarkkisesta solumalleiksi, informaatioteknologia kehittyi huimasti, laman vaikutuksena kunnissa tehtiin suuria säästöleikkauksia ja niin edelleen. Kouluissa muutoksen kohteina olivat mm. oppimiskäsitysten muuttuminen entistä voimakkaammin konstruktiiuiseen suuntaan, integraation tarjoaminen sekä samanaikaisopetuksen ja koulunkäyntiavustajien tulo luokkahuoneisiin. “Uusien ammattien ja ammattitaitojen syntyminen sekä osattujen, aikaisemmin arvostettujen ammattitaitojen vanheneminen aiheuttavat yksilö- ja yhteisötasolla ennen näkemätöntä hämmennystä, vastarintaa ja ristiriitaa” kirjoitti Perkka-Jortikka uusien ammattien tuomasta muutoksesta (Perkka-Jortikka 2002: 15).

Himberg listaa myös pitkän rivin rakenteellisia muutoksia (1996: 67): mm. koulujen lakkauttaminen, opettajien lomauttaminen, uudet opetussuunnitelmat ja niiden sekä

muiden koulua koskevien päätösten muotoilu ja ratkaisu paikallistasolla, koulujen kilpailuttaminen ja tulosten julkinen arviointi, suuret opetusryhmät ja luokattomuus, oppilaiden lisääntyneet kotiongelmat ja “koulun sisäiset siirrot” sijaisuuksien hoitamisessa ovat olleet muutoksen syitä ja seurauksia. Yhteiskunta on muuttunut yksilöllisyyttä korostavaksi, ja entinen yhteisöllinen tapa on kadonnut jopa siinä määrin, että yhteisvastuun herättelemiseksi on jouduttu käynnistämään projekteja (vrt. “Laukaan malli”) – muutamia vuosikymmeniä sitten yhteisvastuu oli käytäntö, ei projekti. Vaikutukset näkyvät kouluissa, ja tilastot kertovat myös lasten ja nuorten kasvaneista mielenterveysongelmista.

Niemi tiivistä muutoksen sanoihin: “Me elämme keskellä suurta yhteiskunnallista ja kulttuurista muutosprosessia, jota on kuvattu modernin murrokseksi. Tulevaisuus on vaikeammin ennustettavissa kuin koskaan” (Niemi 1998: 7). Muutos näkyy työelämässä tekniikoiden ja valmistusmenetelmien tai tuotantomallien uudistamisena sekä työnteon kulttuuristen muotojen ja työelämän henkilöstöstrategian uudistamisena (Launis, Kantola, Niemelä, Engeström: 1998: 7). Pasi Sahlberg kysyy kirjassaan “Opettajana koulun muutoksessa” (1998: 178-181) tärkeän kysymyksen: tulisiko muutoksen olla koulukulttuurin vain rakenteen muutosta? Rakennemuutos tarkoittaa aikaan ja tilaan, fyysiseen järjestykseen ja opetussuunnitelmaan liittyviä seikkoja. Koulukulttuuriin muutoksella hän tarkoittaa koulun perinteiden, valtasuhteiden, vuorovaikutussuhteiden, yksilöiden ja kollektiivisten uskomusten ja ajattelutapojen muuttumista. Sahlberg huomioi, että kulttuurin muutos on huomattavasti vaikeampaa, ja muutokseen ryhtyessä tartutaan mieluummin rakenteiden muutokseen (1998: 180). Kulttuurimuutoksen vauhdittajiksi hän luettelee ajan (yhteisen suunnittelun, ammatillisen keskustelun ja arvioinnin merkitys) ja opettajien keskinäisen yhteistoiminnallisuuden.

Muutosta on rakennettu organisaation rakenteiden kautta “top down” -mallin muuttamisella “bottom up” -malliksi, jossa työntekijät osallistuisivat yhä enemmän suunnitteluun ja kehittämiseen (Launis, Kantola, Niemelä, Engeström: 1998: 8). Tutkimuksessa “Työyhteisöt vanhan ja uuden murroksessa” nimetään kuusi muutoksen yleistä trendiä. Ne ovat “- 1) organisaatioiden madaltaminen, 2) tehtävien joustavuus ja ammatillisen osaamisen uudenlaiset yhdistelmät, 3) uudenlaiset yhteistyön muodot kuten tiimit ja verkostot, 4) kollektiivisen vastuun lisääntyminen, 5) uudenlainen yhteistyö asiakkaan kanssa ja 6) tietotekniikan kehittyminen” (Launis, Kantola, Niemelä, Engeström: 1998: 9). Tutkimuksessa todetaan myös kiireen ja työuupumuksen lisääntyneen; vuoden 1997 alussa yli puolet aikuisesta työväestöstä

kertoi työuupumuksesta.

Kiire onkin työelämän uusi ilmiö, josta ei juurikaan ole teoriaa tai tutkimuskemusta (Järnefelt & Lehto 2002: 7). Järnefeltin ja Lehdon tutkimuksen tuloksena löytyi kolmetoista kiireen syytä, jotka jakautuivat organisaatiosta, työyksikön tasosta / esimiehestä, työtehtävän tasosta ja yksilön tasosta johtuviksi. Monet syistä johtuivat leikkauksista: resursseja ei ole tarpeeksi, henkilökuntaa vähennetään, työt lisääntyvät ja niin edelleen. Lisäksi työn vaativuus on kasvanut. (Järnefelt & Lehto 2002: 23.) He lisäävät, että ihmissuhdetyössä monet elementit tekevät työpäivän ennakkoinnin vaikeaksi, esimerkiksi siinä edellytetään reaktiivisuutta työn kohteen (koulussa oppilaan) tarpeisiin. Tämä tarkoittaa vaatimusta uudeltaisesta joustavuudesta yhä yksilöllisempiä tarpeita kohtaan. (Järnefelt & Lehto 2002: 45.)

“Henkilökunnan riittämättömyys oli niin yleinen kokemus, että se mainittiin kaikenlaisten tehtävien ja organisaatioiden yhteydessä. Erityisen vahvasti nämä maininnat tulivat kuitenkin esiin niillä haastateltavilta, jotka työskentelivät sairaanhoidossa, opettajina tai päiväkodeissa - - Työtutkimuksen aineisto tukee tulkintaa, että henkilöstön riittämättömyys on heijastunut voimakkaimmin tyypillisiin naisten töihin.” (Järnefelt & Lehto 2002: 24)

Henkilöstön riittämättömyys kertoo myös lomautuksista ja koulujen lakkauttamisesta. “Syvimmän laman aikana miltei viidennes työvoimasta oli työttömänä. Ne, jotka saivat uuden työpaikan, palkattiin usein vain määräajaksi” (Happonen & Nätti 2000: 67). Opettajien työsuhteiden määräaikaisuus ja osa-aikainen eläke ovatkin alituisen opettajien huulilla: tämä näkyy esimerkiksi Opettaja-lehden mielipidepalstalla. Työn epävarmuudesta on tullut yksi muutostekijä myös kouluihin, vaikka opettajapulasta puhutaankin. Orre muistuttaa, että työllä on merkitystä: työlle on annettu arvoa, koska se on antanut arvoa ihmiselle. Epävarma työpaikka vaikuttaa arvostuksen kokemiseen. Orre jatkaa, että nykyisin työn arvo näyttää kuitenkin muuttuneen työpaikan arvoksi, ja erityisen arvokas on työpaikka, jossa on mahdollisimman vähän työtä. (Orre 1987: 14.)

Tärkeintä on kuitenkin tehdä itseään tyydyttävää työtä; Orren mukaan sellaisen työn tekijät ovat korkealla arvohierarkiassamme (1987: 15). Myös osaamisella on yhteytensä

työssä jaksamiseen. Kivistö & Kalimo lainaavat Jurvansuu et al. (2000) tutkimusta, jonka mukaan henkilöstön tietojen ja taitojen kehittäminen on sekä yksilölle, että organisaatiolle eduksi, sillä hyvät kehittymismahdollisuudet ennakoivat hyvää työkykyä (Kivistö & Kalimo 2000: 124). Ne, joiden työ ja valmiudet siihen vastasivat toisiaan, saivat helppoa työtä tekeviä enemmän tukea esimiehiltään. Esimiehen tuki on yhteydessä myös kehittymismahdollisuuksiin, Kivistön & Kalimon mukaan esimiehet innostivat ja palkitsivat niitä enemmän, jotka kokivat kehittymismahdollisuutensa hyvinä (2000: 133, 139). Esimiehen ja johtajan rooli onkin yksi työelämän muutoksen kohteista.

Jouko Lönnqvist (2000) pohti artikkelissaan "Johtajan haasteet ja paineet. Työelämä muuttuu - muuttuuko johtaminen?" johtajuuden uusia vaatimuksia. "Ihmisten ajatusten, tunteiden ja käyttäytymisen ymmärtäminen on johtamisessa sitä tärkeämpää, mitä enemmän organisaation voimanlähteenä on henkilöstön osaaminen" hän kirjoittaa (2000: 160). Ihmisten johtamisesta ja asioiden hoitamisesta voidaankin käyttää kahta englanninkielistä termiä: leadership ja management. 'Leader' johtaa muutosta ihmisten avulla, 'manager' puolestaan johtaa asioiden jatkuvuuden ja järjestyksen kautta. Ihmisten johtamisessa luodaan pitkäjänteisesti yhteisiä visioita ja kehitetään strategioita, kun asioiden johtamisessa korostetaan suunnittelua lyhyen tähtäimen toiminnassa. Leadership-tyyppinen johtamiskäsitys on uusien virtauksien mukainen. (Lönnqvist 2000: 161.)

Lönnqvist tiivisti johtajan tehtäväksi toimimisen välittäjänä organisaation ja sen toimintaympäristön sekä organisaation eri osien välillä. Tämä tarkoittaa mm. erilaisten mielipiteiden ja ristiriitojen voimakentässä elämistä ja stressin sietoa, oleellisen informaation välittämistä kunkin tehtävän kannalta, tuen antamista ohjattaville, realististen työtavoitteiden sekä selkeän yhteistyörakenteen ja onnistuneet työnjaon suunnittelua ja toteuttamista. (Lönnqvist 2000: 167-169.)

4 Tutkimusongelmat

Nastolan kunnan koulutoimi halusi selvittää koulunkäyntiavustajiensa tehtävänkuvaa, sillä koulutoimenjohtajan, Juhani Reentilän, mukaan työnkuva oli ollut selkeytymätön. Koulunkäyntiavustajien tehtäviä ja työnjakoa oli koetettu selvittää opettajien kanssa, mutta kunta halusi tarkempaa tietoa siitä, “mitä koulunkäyntiavustajat oikeasti tekevät työaikanaan”. Koulutoimen näkemys työnkuvasta kuului näin: “Koulunkäyntiavustaja toimii lasten kanssa luokassa opettajan ohjeiden mukaisesti tiedollisesti ja taidollisesti lapsen kokonaispersoonallisuutta tukien.” Tutkimusongelmia muotoiltiin tästä näkökulmasta lähtien.

Tutkimusongelmat:

- 1 Kuinka koulunkäyntiavustajat käyttävät työaikansa?
 - 1.1 Kuinka työaika jakaantuu opetus- ja avustustehtävien sekä opetuksen ulkopuolisten tehtävien välillä?
 - 1.2 Onko yleis- ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työtehtäviin kuluviissa ajoissa eroa?
- 2 Mitkä tehtävät ovat tärkeimpiä koulunkäyntiavustajan työssä opettajien mielestä?
- 3 Miten lapsi kuvailee koulunkäyntiavustajan antamaa apua?
 - 3.1 Missä tehtävissä lapset kertovat tarvitsevänsä koulunkäyntiavustajan apua?

5 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen kulku

Lähdin mukaan “G-voima käyttöön! – Pro gradu -työt päijäthämäläisten yritysten hyödyksi” -hankkeeseen vuoden 2002 lopussa ainejärjestö Abakuksen sähköpostilistalle saapuneen viestin perusteella.

Nastolan kunta sijaitsee Päijät-Hämeessä, 17 km päässä Lahdesta ja Kouvolaan on matkaa 47 km. Nastolan kunnan www-sivujen mukaan 31.12.2001 Nastolan väestöluku oli 14.598 henkeä, joista alle 15-vuotiaita 19,6 %. Ala-asteilla oli 20.9.2002 oppilaita yhteensä 1289, esiopetuksessa 156 ja yläasteilla 511 lasta ja nuorta. Ala-asteita Nastolasta löytyy kymmenen, kaksi yläasteen koulua, yksi erityiskoulu ja lisäksi lukio. Kaikkien oppilaiden yhteismäärä oli 1999. Ala-asteilla opettajia on n. 60. Koulunkäyntiavustajia Nastolassa oli 35 henkeä sekä 15 henkilöä muissa koulunkäyntiavustajan töitä vastaavissa tehtävissä, jotka oli palkattu toistaiseksi.

Nastolan kunta lähti kehittämään koulunkäyntiavustajien ja opettajien välistä yhteistyötä tutkimuksen kautta. Kunta osallistui Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenian “G-voima käyttöön! – Pro gradu -työt päijäthämäläisten yritysten hyödyksi” -hankkeeseen. Projekti oli perustettu elokuussa 2001 ja se päättyi muutamia kuukausia tämän tutkimuksen tekijän löydyttyä, maaliskuussa 2003. Hankkeen perusideana oli kerätä tutkimus/selvitysaiheita päijäthämäläisistä pk-yrityksistä ja organisaatioista, sekä löytää eri yliopistoista graduntekijä. Käytännössä myös graduntekijä pystyi tarjoamaan aiheitaan yrityksille ja organisaatioille. Hankkeen tavoitteena oli luoda yhteyksiä graduaiheen tarjoajien ja -tekijöiden välille, tukea ajatusta tutkimuksesta luonnollisena osana yritysten ja organisaatioiden toimintaa, lisätä molemminpuolista tietämystä niin yritys- kuin yliopistomaailmasta ja luoda kontakteja. Lisäksi graduntekijän oli mahdollista hyödyntää Palmenian Lahden toimipisteen palveluita. Samoin Palmenia tarjosi graduntekijälle ja asiakasyritykselle tai -organisaatiolle tukipalveluja, konsultaatiota ja tuki erityisesti graduntekijää. Hänen työtään tuettiin esim. korvaamalla matkakuluja, materiaaleja kopioimalla sekä kommentoimalla hänen

työstämäänsä materiaalia. Hanketta osarahoittivat Euroopan sosiaalirahasto ja Etelä-Suomen lääninhallituksen sivistysosasto. (Kokkonen 2003.)

Vierailuja Nastolaan, joiden aikana tutkimusta suunniteltiin, tein kaksi kevään 2003 aikana. Lisäksi tutkimusta suunniteltiin sähköpostitse ja puhelimitse projektin vetäjän, Juha Kokkosen, kanssa. Ensimmäisessä Nastolan tammikuun palaverissa muotoiltiin tutkimuskysymystä ja aikatauluja. Toiseen kokoontumiseen maaliskuussa osallistuivat tutkimuksesta kiinnostuneet koulunkäyntiavustajat ja luokanopettajat sekä erityisopettajat. Esittelemieni kyselylomakkeiden pohjalta ideoitiin tutkimuksessa käytettäviä lomakkeita. Tutkimusviikoksi valittiin viikko 15, joka oli kevään viimeisiä kokonaisviikkoja ennen toukokuun kiireitä. Aineiston analyysi, teorian tiedon kerääminen ja kirjoittaminen tapahtui kesän ja syksyn 2003 aikana.

Tutkimuskohde

Kysymyslomakkeita lähetettiin Nastolan tutkimukseen suostuneiden koulujen avustajille 18 kappaletta, jonka lisäksi niitä saattoi kopioida kouluilla tarvittaessa lisää. Opettajille lähetettiin lomakkeita 18 kappaletta, oppilaille kaksinkertainen määrä. Koulunkäyntiavustajista vastasi 13, opettajista 14 ja lapsista 30, joten vastausprosentteiksi tuli näin ollen: 72,2 %, 77,7% ja 83,3%.

Tutkimusvälineistö

Koulunkäyntiavustajien kyselylomakkeet on suunniteltu Koulunkäyntiavustajan oman oppaan (KTV 2001) sekä Opetushallituksen työelämän tutkintojen perusteiden pohjalta. Lisäksi lomakkeiden suunnittelussa ovat olleet mukana tutkittavat Nastolan koulunkäyntiavustajat, opettajat sekä koulutoimenjohtaja Juhani Reentilä ja lisäksi Juha Kokkonen Helsingin yliopistosta. Opettajien kyselylomake muodostui muokkaamalla avustajien lomaketta vähäisin muutoksilla. Oppilaiden kyselylomakkeen suunnittelussa oli mukana samainen Nastolan työryhmä. Lomakkeet liitteinä tämän tutkimuksen lopusta (Liite 1, 2, 3 ja 4).

Aineiston analyysissä käytettiin SPSS 11.0 for Windows -ohjelmaa. Analyysimenetelmät näkyvät taulukosta 1.

TAULUKKO 1: Analyysimenetelmät

Tutkimusongelma	Analyysimenetelmät
1 Kuinka koulunkäyntiavustajat käyttävät työaikansa?	summat, jakaumat
1.1 Kuinka työaika jakaantuu opetus- ja avustustehtävien sekä opetuksen ulkopuolisten tehtävien välillä?	keskiarvot, jakaumat, prosentit
1.2 Onko yleis- ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työtehtäviin kuluviissa ajoissa eroa?	T-testi
2 Mitkä tehtävät ovat tärkeimpiä koulunkäyntiavustajan työssä opettajien mielestä?	keskiarvot
3 Miten lapsi kuvailee koulunkäyntiavustajan antamaa apua?	laadullinen ryhmittely
3.1 Missä tehtävissä lapset kertovat tarvitsevansa koulunkäyntiavustajan apua?	frekvenssi, prosentit

Validius

Tutkimus tehtiin Nastolassa sellaisella kouluviikolla, jolloin työskentelyä ei häirinnyt tai keskeyttänyt juhlapyhä tai muut erikoiset tapahtumat. Tästä huolimatta viikolle sattui tapahtumia, joiden johdosta yksi vastaus hylättiin. Kun vastaajina oli 13 avustajaa Nastolan kaikista 45 koulunkäyntiavustajasta, voidaan sanoa, että noin kolmannes Nastolan avustajista vastasi kyselyyn.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää koulunkäyntiavustajien työnkuva. Lomakkeilla mitattiin työtehtäviin kulunutta aikaa. Lomakkeita täyttäneet avustajat ilmoittivat työtehtäviinsä kuluneen ajan oman arvionsa mukaan. Ainoastaan yksi vaihtoehto työhön

kuuluvaksi osaksi, "tiskaus", ei saanut yhtään valintaa. Muutamia muita työtehtäviä löytyi, mutta ne eivät olleet yleensä toistuvia. Näin ollen lomake kuvasi hyvin avustajan työtehtävien kirjoa.

Reliaabelius

Puolet avustajista olivat erittäin täsmällisiä arvioidessaan työhön kulunutta aikaa, osalla avustajista arviot heittelevät. Avustajien vastauksia voidaan pitää suhteellisen todenmukaisina, sillä osa työtehtävistä oli päällekkäisiä, joka selittää vaihtelua. Vastaajat kertoivat avoimissa vastauksissa töiden päällekkäisyydestä ja siten vastaamisen vaikeuksista. Tämä saattoi heikentää validiutta ja/tai reliabiliteettia. Avustajan tulkinnasta riippuen ajankäyttö on saatettu asettaa tiettyyn työtehtävään, vaikka sama aika olisi voinut kulua muuhunkin työhön. Lomakkeen ohjeistus olisi voinut olla yksityiskohtaisempi. Jos koe uusittaisiin, olisivat avustajat varmasti harjaantuneempia lomakkeen täyttäjiä ja oman työaikansa arvioitsijoita. Työtehtävien painottuminen opetukseen ja ohjaamiseen kertoo, että vastaukset olivat toisiinsa verrattuna varsin samankaltaisia.

6 Tulokset

Tulokset esitellään kolmessa ryhmässä: koulunkäyntiavustajilta, opettajilta ja oppilailta saatujen vastausten mukaisesti.

6.1 Koulunkäyntiavustajien vastaukset

Koulunkäyntiavustajilta saatujen tulosten esittely jakautuu neljään: ensimmäisenä työtehtävien jakautuminen opetukseen liittyvien ja muiden työtehtävien välillä, toisena ajankäyttö tehtävissä yhteensä, kolmantena tarkastellaan onko yleis- ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työnkuuissa eroa ja viimeisenä on tiivistetysti avustajien vastauksia avoimeen kysymykseen.

6.1.1 Koulunkäyntiavustajien työtehtävien jakautuminen opetukseen liittyvien ja muiden tehtävien välillä

Koulunkäyntiavustajilla kului muihin kuin opetukseen liittyviin tehtäviin yhteensä 7385,5 minuuttia, opetukseen liittyviin tehtäviin puolestaan 11295 minuuttia, yhteensä 18680,5 minuuttia. Näin ollen työhön käytetystä ajasta kului opetukseen n. 60 % ajasta, kun muihin tehtäviin käytettiin n. 40 % ajasta. Taulukosta 2 näkyy työajan jakautuminen opetukseen liittymättömien ja opetukseen liittyvien tehtävien välillä.

TAULUKKO 2: Koulunkäyntiavustajien työajan jakautuminen opetukseen liittymättömiin ja liittyviin tehtäviin

koehenkilö	opetukseen liittymättömät tehtävät minuutteina	opetukseen liittyvät tehtävät minuutteina
1	290	880
2	234	1270
3	598	1080
4	630	827
5	545	431
6	874	1397
7	1415,5	1000
8	420	565
9	675	1020
10	282	1135
11	397	930
12	1025	760

Koulunkäyntiavustajilta saatiin yhteensä 13 vastausta, mutta näistä käytettiin tilastollisessa analyysissä ainoastaan 12:ta. Kaikki vastaajat olivat naisia. Vastaajien ikä vaihteli 32 vuodesta aina 55 vuoteen siten, että keskiarvoksi muodostui n. 46 vuotta. Työkokemusta koulunkäyntiavustajan ammatista vastaajilla oli vuodesta 17:ään vuotta keskiarvon ollessa 4,8 vuotta. 75 % vastaajista oli työskennellyt koulunkäyntiavustajana viisi vuotta tai sitä vähemmän. Seitsemällä vastaajista oli koulutuksena koulunkäyntiavustajan koulutus ja muusta pohjakoulutuksesta yleisin oli ammattikoulu (33,3 %). Useista vaihtoehdoista valittiin tilastointiin se koulutus, josta henkilö oli saanut ammattiin tai työpaikkaan johtavan tutkinnon. 50,1 % vastaajista oli saanut koulutuksen lukiossa, ammattikorkeakoulussa tai kansanopistossa. Kahdella vastaajista (yht. 16,6 %) korkein saatu koulutus oli kansakoulusta tai oppikoulusta.

Yleisin luokamuoto, jossa koulunkäyntiavustajat työskentelivät, oli yleisopetuksen luokka tai luokat. Puolet vastaajista (50 %) työskenteli yleisopetuksessa, ja puolet erityisopetuksessa, joista yksi vastaaja esikouluryhmässä. Erityisopetuksen luokista oli vastaajia entisen harjaantumisopetuksen (EHA 1) puolelta, 16,7 %. Luokakohtaisia avustajia oli tutkimusjoukossa 58,3 %, henkilökohtaisia avustajia 33,3 %. Lisäksi yksi vastaaja oli

valinnut molemmat vaihtoehdot. Koulunkäyntiavustajat työskentelivät viikossa keskimäärin 25,08 tuntia. Vastaajat olivat ilmoittaneet viikoittaiseksi työajakseen pääasiassa 25h (58,3 %), mutta vaihteluväli oli kuudesta 30 tuntiin.

6.1.2 Koulunkäyntiavustajien tehtäviin kulunut aika yhteensä

Taulukosta 3 näkyy koulunkäyntiavustajien vastauksista laskettujen aikojen yhtenäismäärät tarkemmin jaoteltuina. Puolet vastauksista on lähes yhtäläiset ilmoitettujen viikkotuntimäärien kanssa, eroa todelliseen työaikaan on vain muutama tunti tai sitä vähemmän. Useilla vastaajilla on kuitenkin vastauksissaan vajausta tai ylimääräisiä työtunteja. Enimmillään vajausta on miltei seitsemän tuntia (6,85) ja ylimääräisiä työtunteja löytyy jopa 15,25. Joidenkin vastausten kohdalla kyse on todellisesta tehdystä työstä, osassa taas ylityötunnit johtuvat päällekkäisyyksistä ja vaikeuksista arvioida eri tehtäviin kulunutta aikaa. Yksi vastaaja on ilmoittanut työajakseen 6 h/vk, jonka voidaan arvella tarkoittavan kuutta tuntia päivässä työajan ollen näin 30 h/vk. Tuolloin vajausta olisi 13,2 h. Vastaaja on ilmoittanut useisiin työtehtävien kohtiin “koko työpäivä”, joka tarkoittanee vaikeutta eritellä työtehtäviä tähän kyselyyn. Samankaltaisia kommentteja löytyi muutamasta muustakin vastauksesta, esim. “keskustelua lapsen kanssa” on tapahtunut koko päivän tai vastaaja on kirjoittanut, että “- loppuaika on tähän [opetukseen] liittyvää.”

Taulukossa 4 näkyvät koulunkäyntiavustajien työtehtävien välille jakautuneiden aikojen keskiarvot minuutteina.

TAULUKKO 3: Koulunkäyntiavustajien työtehtäviin yhteensä kulunut aika ja viikkotuntimäärä

Tehtäviin kulunut aika yhteensä (h)	Ilmoitettu viikkotuntimäärä	Erotus
8,15	25	-6,85
25,06	25	0,06
29,63	30	-0,37
24,28	25	-0,72
16,2	6	10,2
37,9	25	12,9
40,25	25	15,25
16	25	-9
28,25	30	-1,75
23,6	30	-6,4
22,2	25	-2,8
29,75	30	-0,25

TAULUKKO 4: Koulunkäyntiavustajien ajankäytön keskiarvot minuutteina eri työtehtävissä

	Ajankäyt. ka
materiaali yhdelle	123,0
materiaali luokalle	763,0
suunnittelu yksin	194,0
suunnittelu yhdessä	398,0
itsearviointi	5,0
tietotekniikan käyttö	183,0
kahvinkeitto	51,0
välituntivalvonta	1575,0
kyyditykset	550,0
tiedottaminen	125,0
kontaktit vanhempiin	146,0
kontaktit erityisopettajiin	167,0
kontaktit luokanopettajiin	698,0
kontaktit koulunkäyntiavustajiin	396,0
kontaktit henkilökuntaan	307,0
kontaktit muihin asiantuntijoihin	95,0
monistaminen	246,5
siivoaminen	240,0
välineistä/varusteista	145,0
huolehtiminen	
koulun ulkop. toiminnot	100,0
kokeiden korjaus/teko	90,0
muut tehtävät	788,0
tunnit erillään	1080,0
tunnit luokassa	4600,0
keskustelua lapsen kanssa	260,0
avustaminen ruokailussa	470,0
avustaminen riis./puk.	90,0
avustaminen koulutehtävissä	3695,0
avustaminen siirtymi.	258,0
avustaminen wc-käyn.	7,0
avustaminen kuntoutuksessa	15,0
avustaminen kotitehtäv.	20,0
muuta	800,0

Kuuteen eri taulukkoon jaetut yhteenvedot koulunkäyntiavustajien työajoista antavat yksityiskohtaisemman kuvan työtehtäviin kuluneista ajoista. Ensimmäisissä neljässä taulukossa näkyvät “tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen”. Viimeiset kaksi kuvaavat niitä tehtäviä, jotka liittyvät opetukseen. Tarkastelun kohteena on tehtävien keston lisäksi myös toiminnon yleisyys.

Tiskaamista lukuun ottamatta koulunkäyntiavustajat käyttivät aikaansa jokaiseen lomakkeen työtehtävistä tutkimusviikon aikana. Yleisimmät toiminnot, jotka eivät liittyneet opetukseen, olivat välituntivalvonnat, joihin osallistui 91,7 % vastaajista, monistaminen (75 %), kontaktien ylläpito luokanopettajiin (66,7 %) ja materiaalin valmistaminen luokalle (66,7 %).

Taulukossa 5 näkyy materiaalien valmistamiseen kulunut aika. Yhdelle oppilaalle tai pienryhmälle ja luokalle materiaalin valmistamiseen kului viikossa yhteensä n. 120 minuuttia (2 h). Yli puolet koulunkäyntiavustajista suunnitteli opetusta yhdessä opettajan kanssa ja aikaa tähän kului keskimäärin n. 56 min/vk. Yksin koulutyötä suunnitteli neljä avustajaa, keskimäärin 48,5 minuuttia viikossa. Yhdistettynä suunnittelut kuluttivat viikossa n. 105 minuuttia (1 h 45 min). Lomakkeessa ei ollut vaihtoehtoa “paperityö”, mutta tietotekniikan käyttöä kysyttiin. Sen voidaan katsoa olevan osa toimistotyötä tai suunnittelua, materiaalin valmistamista. Kolme koulunkäyntiavustajaa käytti tietotekniikkaa, ja siihen kului viikossa 61 minuuttia. Kahvia keitti työtehtävään viisi koulunkäyntiavustajaa, mutta paljoa ei siihen aikaa tuhrautunut, keskimäärin viisi minuuttia viikossa. Vähälle jäi myös itsearviointi, sillä sitä kertoi tehneensä vain yksi avustaja, ja kestoksikin tuli vain viisi minuuttia.

TAULUKKO 5: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittymättömiin tehtäviin jakautunut aika 1

	materiaali yhdelle	materiaali luokalle	suunnittelu yksin	suunnittelu yhdessä	itsearviointi	tietotekniikka
1	,	,	,	,	,	,
2	7,0	25,0	,	20,0	5,0	,
3	31,0	120,0	,	,	,	,
4	,	,	,	85,0	,	70,0
5	,	,	70,0	75,0	,	,
6	,	77,0	19,0	,	,	65,0
7	15,0	90,0	,	120,0	,	,
8	,	80,0	,	10,0	,	,
9	,	210,0	,	,	,	,
10	10,0	56,0	60,0	13,0	,	48,0
11	,	,	,	,	,	,
12	60,0	105,0	45,0	75,0	,	,
summa	123,0	763,0	194,0	398,0	5,0	183,0
ka	24,6	95,4	48,5	56,9	5,0	61,0

Välituntivalvontaa teki viikon aikana yksitoista koulunkäyntiavustajaa (taulukko 6). Keskiarvoksi muodostui n. 143 minuuttia, yhdeksän ja puoli välituntivalvontaa viikossa (olettaen välitunnin pituudeksi 15 minuuttia jokaisen avustajan kohdalla). Pienimmillään valvontaan kulunut aika käsitti kaksi välituntivalvontaa (yhteensä puoli tuntia), mutta suurimmillaan luku oli 360 minuuttia, 24 välituntivalvontaa eli yhteensä kuusi tuntia. Tällöin koulunkäyntiavustaja on valvomassa välitunteja ja koulun päättymistä ja alkamista jokaisella välitunnilla. Koulukydydityksistä huolehtikin seitsemän avustajaa keskimäärin n. 78 minuuttia viikossa.

TAULUKKO 6: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittymättömiin tehtäviin jakautunut aika 2

	kahvinkeitto	välituntivalvonta	kyyditykset	tiedottaminen	kontaktit vanhempiin	kontaktit erityisopettajiin
1	,	120,0	,	,	,	,
2	2,0	105,0	,	,	,	,
3	,	,	,	50,0	,	,
4	2,0	105,0	10,0	,	,	100,0
5	30,0	45,0	55,0	,	10,0	,
6	,	260,0	,	,	7,0	13,0
7	,	205,0	120,0	75,0	25,0	30,0
8	,	150,0	135,0	,	,	,
9	,	360,0	105,0	,	,	,
10	10,0	30,0	,	,	4,0	4,0
11	7,0	135,0	95,0	,	5,0	,
12	,	60,0	30,0	,	95,0	20,0
summa	51,0	1575,0	550,0	125,0	146,0	167,0
ka	10,2	143,2	78,6	62,5	24,3	33,4

Tiedottaminen (taulukko 6) oli aikaa vievää niiden avustajien kohdalla, jotka sitä tekivät. Kahden avustajan ilmoitusten perusteella viikon keskiarvoksi tuli 62,5 minuuttia. Kontaktien ylläpitoon (taulukot 6 ja 7) kului vaihteleva määrä minuitteja alkaen muutamasta aina useisiin tunteihin viikossa. Jotkut avustajat kommentoivat kontaktien ylläpidon olevan niitä työtehtäviä, jotka hoituvat päällekkäin toisten tehtävien kanssa, tai että niihin kulunutta aikaa on vaikea arvioida. Pisimpään kontakteja pidettiin yllä luokanopettajiin (ka n. 87 min/vk), toisiin koulunkäyntiavustajiin (ka 66 min/vk) ja muuhun henkilökuntaan (ka n. 44 min/vk). Tämän lisäksi erityisopettajiin yhteyttä pidettiin viikossa n. puoli tuntia (33,4 min/vk), vanhempiin n. 24 minuuttia ja muihin asiantuntijoihin n. 15 minuuttia/vk. Yleisimmät koulunkäyntiavustajien kontaktit olivat luokanopettajiin (66,7 % vastaajista) ja muuhun henkilökuntaan (58,3 %).

Taulukosta 7 näkyy koulunkäyntiavustajille yleiseen tehtävään, monistamiseen, kulunut aika. Yhdeksän koulunkäyntiavustajaa oli ottanut monisteita viikon aikana, keskiarvoksi muodostui lähes puoli tuntia viikossa (27,38 min). Kuusi koulunkäyntiavustajaa oli tutkimusviikon aikana hoitanut siivoustehtäviä, viikon keskiarvo oli n. 40 minuuttia. Sen sijaan kukaan vastaajista ei ollut tiskannut viikon aikana. 58,3 % avustajista oli huolehtinut oppiaan välineistä tai varusteista, tähän kului n. 20 minuuttia viikossa. Koulun ulkopuolisilla toiminnoilla tarkoitettiin hammaslääkärimatkoja, koulumatkoja tai muita vastaavia tapahtumia. Näitä

toimintoja oli kahdella vastaajalla, ja 50 minuutin keskiarvosta voidaan päätellä, että tällaiset toiminnot ovat aikaa vieviä, mutta harvinaisia. Saman luonteisia näyttävät olevan myös “muut” (taulukko 8), sillä vaikka vain neljä vastaajaa merkitsi tehneensä esim. valmistelevia tehtäviä, toimineensa muutaman tunnin sijaisena tai käyneensä kaupassa yms., veivät ne yllättävän paljon aikaa. Keskiarvoksi tuli 197 minuuttia, 3 h 17 min. Useat näistä tehtävistä olivat kertaluonteisia, mutta muutamia toistuvia tehtäviä löytyi, esim. “Yleiset järjestelytehtävät” tai “käytävävalvonta”. Kokeiden korjausta oli tehnyt vain yksi avustaja, jonka työviikosta tapahtuma oli kuluttanut 1,5 h.

TAULUKKO 7: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittymättömiin tehtäviin jakautunut aika 3

	kontaktit luokanopettajiin	kontaktit koulunkäyn- tiavustajiin	kontaktit henkilökuntaan	kontaktit muihin asiantuntijoi- hin	monistaminen	siivoaminen
1	,	,	,	,	65,0	15,0
2	35,0	20,0	3,0	,	2,0	10,0
3	35,0	,	45,0	,	22,0	,
4	23,0	125,0	40,0	45,0	,	,
5	70,0	,	100,0	,	,	,
6	60,0	61,0	39,0	5,0	50,0	25,0
7	435,0	130,0	55,0	10,0	30,5	40,0
8	10,0	30,0	,	,	5,0	,
9	,	,	,	,	,	,
10	,	,	,	5,0	22,0	,
11	,	,	,	10,0	30,0	80,0
12	30,0	30,0	25,0	20,0	20,0	70,0
sum- ma	698,0	396,0	307,0	95,0	246,5	240,0
ka	87,2	66,0	43,9	15,8	27,4	40,0

TAULUKKO 8: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittymättömiin tehtäviin jakautunut aika 4

	tiskaaminen	välineistä/varusteista huolehtiminen	koulun ulkop. toiminnot	kokeiden korjaus / teko	muut tehtävät
1	,	,	,	90,0	,
2	,	,	,	,	,
3	,	55,0	,	,	240,0
4	,	5,0	20,0	,	,
5	,	10,0	80,0	,	,
6	,	,	,	,	193,0
7	,	35,0	,	,	,
8	,	,	,	,	,
9	,	,	,	,	,
10	,	20,0	,	,	,
11	,	5,0	,	,	30,0
12	,	15,0	,	,	325,0
summa		145,0	100,0	90,0	788,0
ka		20,7	50,0	90,0	197,0

Taulukossa 9 on opetukseen liittyviä tehtäviä. Tuntien toteutukseen luokassa oli osallistunut 100 % koulunkäyntiavustajista. Keskimäärin tähän kului aikaa viikossa 6 h 23 minuuttia (383,33 min). Yleistä (66,7 % vastaajista) oli myös tuntien toteutus erillisessä tilassa, 135 min /vk, 2 h 15 min. Yhteensä tuntien toteuttamiseen kului 8 h 38 minuuttia viikossa. Lapsen kanssa merkitsi keskustelewansa 50 % avustajista. Aikaa tähän kului viikossa n. 43 minuuttia, miltei yhden oppitunnin verran. Jälleen “muut” toiminnot olivat suhteellisen pitkäkestoisia. Kahdeksan vastaajan keskiarvoksi viikossa tuli 100 minuuttia, tunti ja 40 minuuttia. Muita toimintoja oli mm. uimahallivalvonnat, reissuvihkojen tarkistamiset, oppilaasta raportointi, käsityötunnit jne. Näissäkään opetukseen liittyvissä tehtävissä ei juurikaan ollut montaa kertaa viikossa tai päivässä toistuvia tehtäviä, mutta voidaan olettaa, että esimerkiksi käsitöissä avustaminen on viikoittaista.

TAULUKKO 9: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittyviin tehtäviin jakautunut aika 1

	tunnit erillään	tunnit luokassa	keskustelua lapsen kanssa	muuta
1	15,0	345,0	,	90,0
2	375,0	545,0	60,0	225,0
3	120,0	840,0	60,0	60,0
4	,	365,0	,	,
5	,	115,0	,	,
6	110,0	85,0	,	300,0
7	,	180,0	85,0	35,0
8	60,0	180,0	25,0	,
9	40,0	795,0	,	15,0
10	,	645,0	,	,
11	90,0	315,0	10,0	20,0
12	270,0	190,0	20,0	55,0
sum- ma	1080,0	4600,0	260,0	800,0
ka	135,0	383,3	43,3	100,0

Taulukossa 10 on tulokset avustamisen eri osa-alueisiin kuluneista ajoista. Yleisintä oli avustaminen koulutehtävien tekemisessä, 83,3 %. Puolet koulunkäyntiavustajista oli oppilaiden tai oppilaan apuna ruokailussa. 41,7 % avustajista avusti oppilaita paikasta toiseen siirtymisessä. Avustamiseen koulutehtävissä kului viikossa keskimäärin n. 370 minuuttia, 6 h 10 minuuttia. Ruokailu vei viikossa aikaa tunnin ja 18 minuuttia (n. 78 min.), siirtymiset n. 51 minuuttia viikossa. Pukeutumisessa, wc-käynneissä, kuntoutuksessa ja kotitehtävissä avusti vain kahdesta kolmeen avustajaa, joista pukeutuminen vei aikaa viikossa eniten, 30 minuuttia.

TAULUKKO 10: Koulunkäyntiavustajien opetukseen liittymättömiin tehtäviin jakautunut aika

2

	avustaminen ruokailussa	avustaminen riis./puke.	avustaminen koulutehtäv.	avustaminen siirtym.	avustaminen wc-käynn.	avustaminen kuntoutuksessa	avustaminen kotitehtäv.
1	,	,	430,0	,	,	,	,
2	,	,	55,0	,	,	,	10,0
3	,	,	,	,	,	,	,
4	100,0	75,0	225,0	61,0	1,0	,	,
5	120,0	10,0	95,0	85,0	6,0	,	,
6	5,0	,	855,0	42,0	,	,	,
7	60,0	,	630,0	,	,	10,0	,
8	,	,	300,0	,	,	,	,
9	150,0	,	,	10,0	,	,	10,0
10	,	,	490,0	,	,	,	,
11	,	,	495,0	,	,	,	,
12	35,0	5,0	120,0	60,0	,	5,0	,
summa	470,0	90,0	3695,0	258,0	7,0	15,0	20,0
ka	78,3	30,0	369,5	51,6	3,5	7,5	10,0

Avustamiseen koulutehtävissä ja oppituntien toteuttamiseen erillisessä tilassa tai luokassa kului yhteensä n. 887 minuuttia. Oppituntin kesto on normaalisti 45 minuuttia, joten voidaan sanoa, että avustajat käyttivät oppilaan avustamiseen tai opettamiseen viikossa 19 h 32 min.

6.1.3 Onko yleis- ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työtehtäviin kuluissa ajoissa eroa?

T-testiä ei voitu laskea yksittäisten työtehtävien osalta puutteellisten havaintojen vuoksi. Työtehtävät ryhmiteltiin kahteen suurempaan ryhmään: opetukseen liittymättömiin ja opetukseen liittyviin tehtäviin, jonka jälkeen t-testi suoritettiin uudelleen. Edelleenkin työtehtävissä ei ollut eroa opetukseen liittymättömissä tehtävissä. Sen sijaan opetukseen liittyvissä tehtävissä ero oli merkittävä ($p < 0.006$) (taulukko 11). Yleisopetuksessa työskentelevät koulunkäyntiavustajat tekivät enemmän suoranaisesti opetukseen liittyviä työtehtäviä, kuin erityisopetuksessa työskentelevät.

TAULUKKO 11: Erityis- ja yleisopetuksessa työskentelevien erot opetukseen liittyvissä ja opetukseen liittymättömissä tehtävissä t-testillä mitattuna

		N	ka	hajonta	t-arvo	df	p-arvo
Muu kuin	yleis	6	633,417	449,3794	0,17	10	-
opetus	erityis	6	597,500	252,4431			
Opetus	yleis	6	1135,333	173,2878	3,44	10	.01
	erityis	6	747,167	215,2983			

6.1.4 Koulunkäyntiavustajien avoimet vastaukset

Jokainen vastaaja oli kommentoinut lomakkeiden lopussa löytyvälle kysymyspaperille, tai kirjoittanut pidemmän version tietokoneella ja liittänyt sen vastaukseensa. Vastaajien kirjoittamat kommentit olivat pääpiirteittäin seuraavanlaisia (taulukko 12):

TAULUKKO 12: Koulunkäyntiavustajien avointen vastausten aiheet

Kommentin aihe:	Esiintyi kertoina:
Koulunkäyntiavustajan työn arvostus	7
Kontaktit muihin / yhteistyö	7
Ajankäyttö omassa työssä	6
Etuudet, oikeudet, palkkaus	5
Kommentit kyselylomakkeesta	5
Työtehtävien päällekkäisyys	4
Työssä onnistuminen	4
“Plussaa”	3
Koulunkäyntiavustajan rooli	3
Koulunkäyntiavustajan nimike	2

Useat koulunkäyntiavustajat olivat pohtineet omaa työtään pitkään vastauksissa, joten kertojen lukumäärä ei kerro vastausten laadusta. Kuitenkin se osoittaa koulunkäyntiavustajien yhdessä esiintuomia asioita. Lisäksi vastaajat kirjoittivat hajanaisesti muista asioista, joita kaikkia ei mahduteta tähän. Koulunkäyntiavustajien kommentit kuvailivat koulupäivän järjestelyitä ja työnjakoa. Monet vastaukset selvensivät viikon kulkua, mutta koulunkäyntiavustajan työnkuvaa ja asemaa kouluyhteisössä pohdittiin syvemmminkin.

Arvostus

Yli puolet koulunkäyntiavustajista kirjoitti työnsä arvostuksesta. Eräs vastaajista kuvaili tilannetta huonommaksi yleisopetuksen puolella, kuin esimerkiksi harjaantumisopetuksessa. EHA-puolen avustaja oli hänen mielestään tasa-arvoisempi työntekijä. Toisaalta yleisopetuksen luokassa työskentelevä koulunkäyntiavustaja kirjoitti, että hän tuntee olevansa tasavertainen työyhteisön jäsen, joka ilmenee esimerkiksi mahdollisuutena osallistua tuntien suunnitteluun. Negatiivisia kommentteja arvostuksesta tuli kuitenkin enemmän. Yksi vastaaja toivoi opettajan oivaltavan, että avustaja on luokassa oppilasta varten, ei täyttääkseen opettajan juoksutyön pestiä. ”Pidän työstäni, mutta aika lailla alistetussa asemassa tätä työtä tehdään”, kirjoittaa toinen. Opettajien lisäksi arvostusta kaivataan oppilaiden vanhemmilta ja oppilailta itseltään.

Erään avustajan mukaan oppilaan asenteet avustajia kohtaan heijastelevat kodin mielipiteitä avustajista. ”Et ole ope” lapsen suusta kuultuna kertoo arvostuksen puutteesta ja vähättelystä.

Kontaktit muihin ja yhteistyö

Useat avustajat halusivat selvittää kontaktien hoitamista eri suuntiin. Yleistä oli, että kontaktit hoidetaan ja tieto kulkee ”ovipuheina”, eli koulun käytävällä tavatessa silloin, kuin aikaa riitti. Tilannetta kuvailtiin esim. näin: ” - - Mitään erityisiä aikatauluja ei ole.” Toisaalta jotkin opettaja-avustaja -tiimit pitivät yhteisiä palavereja, joiden voi arvella tiivistävän yhteistyötä ja saada avustajan tuntemaan itsensä tasa-arvoiseksi työntekijäksi. Kontaktien ylläpito lisäsi vastaajien arvostuksen tunnetta: kun avustaja ei pitänyt yllä yhteyksiä muihin opettajiin ja avustajiin, tunsivat avustaja itsensä ”sidotuksi”.

Eräs vastaaja halusi myös tarkentaa keskustelun eri sävyjä lasten kanssa: työskenneltäessä kouluasioista ja välituntisin vaikkapa vapaa-aikaan liittyvistä asioista. Kontaktien ylläpitoon kulunutta aikaa oli vastaajien mielestä vaikea arvioida, ellei se tapahtunut erityisesti palaverissa. Yhteistyön edellytyksenä onkin toimiva vuorovaikutus, joten tässä lienee parempikin, että keskustelukertoja ei opettajan ja avustajan välillä pysty laskemaan.

Ajankäyttö omassa työssä

Ajankäytön asiat koulunkäyntiavustajan työssä nousivat esiin monessa vastauksessa, mutta monesta eri näkökulmasta. Nämä vastaukset ja ajatukset tuntuvat syntyneen juuri lomaketta täytettäessä ja omaa työhön kuluvaan aikaan eriteltäessä.

Eräs vastaaja ihmettelee, miksi opettajat eivät hyödynnä koulunkäyntiavustajia kouluavustajana silloin, kun eivät tarvitse avustajaa tunnilla. ”Jos opettajat vain pyytäisivät avustamaan monistamisessa ja erilaisissa valmistelemissa töissä oppituntien aikana, jotta heidän ei tarvitsisi seisoskella välituntejaan jonottamassa kopiokoneelle”, hän kirjoittaa. Toisenkin vastaaja kertoo, että avustaa aina ”tarpeen mukaan”, sillä lapsi ei tarvitse apua aina ja kaikilla tunneilla. Yksi vastaaja kertoo aikaa kuluvan paljon välituntivalvontaan. Eräs vastaaja kertoo, että ylimennyt työaika pidetään vapaana sopivana ajankohtana. Ylitöitä arvelivat muutkin tekevänsä ja lisäyksenä kuuluu mm. että rahaa ei niistä tule, mutta korkea työmoraali pistää töihin ja joku jopa yllättyi viikon lopussa siitä kuinka paljon ylitöitä tekikään.

Etuudet, oikeudet, palkkaus

Tämän osion kommentit olivat tyypillisesti pitkiä. Koulunkäyntiavustajia kuvaillaan työntekijäjoukkona uudeksi ryhmäksi, jolla on negatiivinen imago. Tekijäjoukko on silti ammattimaista ja

oikeuksistaan kiinnostunutta, varsinkin pitkäaikaisemmat ja kouluttautuneet työntekijät. He korostavatkin pysyvän ja vakituisen sekä koulutetun henkilökunnan merkitystä. Työnkuvaan kuuluu “paljon kasvatuksellisia seikkoja ja vastuuta”, fyysistä toimintaa ja monipuolista muuntautumista nopeasti työstä toiseen. Työ on opetuksellista, kasvatuksellista ja avustavaa, ja joskus vastuun ottaminen tuntuu raskaalta, kun tehty työ ei näy palkintona palkkakuitissa. Samoin kismitti määräaikaisten työntekijöiden palkkaus, sillä vakituiset työntekijät saavat saman palkan heidän kanssaan. Palkan kerrottiin olevan nykyiselläänkin liian pieni.

Koulunkäyntiavustajien vuosilomat sijoittuvat usein kesälomalle, mutta yhtä vastaajaa huolestutti koulunkäyntiavustajan asema kunnan piikatyttönä: “Nyt meitä Nastolan koulunkäyntiavustajia nöyrytetään pakottamalla kesäksi puistotöihin pienemmällä palkalla - -”. Avustajat kaipasivat lisää työtunteja viikkoon, 35 tuntia viikossa tuntui heidän mielestään ihanteelliselta. Avustajien mielestä heitä on kouluissa edelleen liian vähän.

Kommentit kyselylomakkeesta

Kyselylomakkeen täyttäminen oli ollut työlästä. Työtehtävät eivät olleet yksiselitteisiä, annetut vaihtoehdot ärsyttivät (“ - - ei kuulu koulunkäyntiavustajan toimenkuvaan!”) ja muutenkin toivottiin vapaampaa kerrontamuotoa kuin tiukkaa minuuttiaikataulua. Toisaalta avointen kysymysten ja “muu, mikä?” -vaihtoehtojen todettiin täydentävän vastauksia.

Työtehtävien päällekkäisyys

Töiden erittely oli vaikeaa, jopa mahdotonta, sillä monet tehtävät joutui hoitamaan yhtäaikaaisesti ja toisten tehtävien välissä. Tilanteet vaihtelivat nopeasti, joten avustajat tähdensivät hyvän huomiokyvyn ja nopean muuntautumiskyvyn merkitystä. Eräs vastaaja tiivistää: “On vaikea arvioida aikaa ja tekemistä, koska samanaikaisesti suorittaa useampaa työtehtävää esim. valvoo oppilaita, järjestelee, vastaa puhelimeen - -”.

Työssä onnistuminen

Koulunkäyntiavustajat peilasivat onnistumistaan työssään niin oman kokemuksensa kautta kuin opettajankin palautteesta. Opettaja-avustaja -suhteen toimiessa hyvin avustaja koki saavansa kannustusta ja mielipiteitä toiminnastaan, mutta joku kaipasi palautetta enemmänkin. Lisäksi kaksi avustajaa kertoi tarkemmin oppilaan kohtaamisesta.

Toisessa tapauksessa avustaja tunsu epäonnistuneensa avustajana. Hän kertoi, ettei saanut avustettavaansa sellaista yhteyttä, että yhteistyö oli onnistunut. Vastaaja epäili, että hän ei ollut riittävän perillä lapsen ongelmista ja lisäsi, ettei hänellä ole koulunkäyntiavustajan

tehtäviin sopivaa koulutusta. Yleisen kouluavustajan tehtävissä hän tunsi menestyvänsä paremmin ja huomautti, että neuvoa uskalletaan kysyä avustajalta herkemmin kuin opettajalta. Toinen koulunkäyntiavustaja kuvaili tilannetta, jossa hän avusti lasta jokaisena koulupäivänä, mutta toimi myös muiden avustajana. Kun lapselle päätettiin tarjota tueksi koulunkäyntiavustajaa, haettiin kouluun uusi työntekijä työvoimatoimistosta, mutta alkanut yhteistyö lapsen kanssa ei sujunut ollenkaan. Vastaajaa harmitti lapsen rempalleen mennyt koulunkäynti.

“Plussaa”

Koulunkäyntiavustajan työn “plussaa”, niitä erityisen positiivisia puolia olivat vastaajien mielestä tiivis yhteistyö, työkavereiden (ja samalla oman työn) pysyvyys ja vakituisuus, työn vaihtelevuus ja ”palkitsevuus (oppilaat!)”. Erityisluokassa työskentely oli monipuolista ja antoisaa.

Koulunkäyntiavustajan rooli

Eräs avustaja katsoi, että koulunkäyntiavustajien lisäksi kouluavustajat ovat tarpeellisia, sillä opettajat voivat antaa heille tehtäväksi ne asiat, joita he itse eivät ehdi välituntisin tai oppituntien aikana tehdä. Lisäksi vastaajat huomauttivat, että avustajan rooli muuttuu liikuttaessa alasteelta yläasteelle tai vaikkapa yleisopetuksen luokasta harjaantumisopetukseen.

Koulunkäyntiavustajan nimike

Koulunkäyntiavustajan nimikkeen katsottiin olevan yhteydessä työn arvostukseen. Avustajat ehdottivat uudeksi nimikkeeksi kouluohjaajaa tai koulunkäyntiohjaajaa.

6.2 Mitkä tehtävät ovat tärkeimpiä koulunkäyntiavustajan työssä opettajien mielestä?

Opettajilta vastauksia tuli yhteensä 14, joista kolme oli miehiltä ja 11 naisilta. Vastaajien ikä vaihteli n. 30 vuodesta n. 60 ikävuoteen saakka, ikien keskiarvoksi muodostui n. 41 vuotta. Kaksi kolmasosaa opettajista oli työskennellyt opettajana 15 tai sitä enemmän, joten opettajajoukko oli varsin ammattitaitoista. Työkokemusvuodet vaihtelivat n. kolmesta vuodesta 37 vuoteen, keskimääräinen työkokemus oli 16,7 vuotta. Yhden vastaajan tiedot puuttuivat iän ja työkokemuksen kohdilta.

Vastaajista yhdeksän (64,3 %) työskenteli yleisopetuksen luokassa tai luokissa. EMU-opetuksessa työskenteli vastaajista kolme (21,4 %) ja loput kaksi (14,2 %) EHA- ja EDY-opetuksen ryhmissä. Vastaajista 11 (78,6 %) ilmoitti työskentelevänsä koulunkäyntiavustajan kanssa päivittäin, loput vastaajista valitsivat yhteistyön määräksi “muutamia kertoja viikossa”. Opettajat olivat työskennelleet koulunkäyntiavustajien kanssa keskimäärin 4,8 vuotta, puolesta vuodesta aina 18 vuoteen. Vastaajista 12 oli työskennellyt koulunkäyntiavustajan kanssa kuusi vuotta tai sitä vähemmän. Tyypillisintä oli, että opettaja oli työskennellyt avustajan kanssa yhden vuoden (28,6 % vastaajista).

Koska useimmat opettajat olivat jättäneet valitsematta ne toiminnot, joihin koulunkäyntiavustajaa tarvitsevat avukseen, tämä osio hylättiin tutkimuksesta. Sen sijaan opettajat olivat valinneet hyvin yksimielisesti ne tehtävät, joihin he eniten tarvitsevat koulunkäyntiavustajaa. Nämä valinnat näkyvät taulukossa 13. Taulukko on luotu kyselylomakkeen pohjalta. Tärkeimmäksi muodostui lapsen avustaminen yleisesti (kolme valintaa kaikista tärkeimmäksi), mutta useimmat olivat valinneet tämän vaihtoehdon alaotsikon: lapsen avustaminen koulutyössä. Kun keskiarvon pienuus kuvaa vaihtoehdon tärkeyttä, sai tämä alaotsikko arvoksi 2,08. Valintoja oli yhteensä 12, eli miltei jokainen opettaja oli valinnut tämän tärkeimpien tehtävien joukkoon. Koulutyöhön ja huoltotyöhön, yhteisellä otsikolla “lapsen avustaminen”, tuli 17 ääntä; huoltotyö sai keskiarvoksi 2,4. Myös oppituntien toteutuksessa avustajat ovat tarpeellisia, 11 valintaa joista erillisessä tilanteessa toteutettavien tuntien tärkeys sai keskiarvoksi 2,2 ja luokkatilanteissa avustamisen tärkeys 2,1666.

Kuusi opettaja valitsi tärkeimpien joukkoon myös oppimateriaalin valmistelun, mutta keskiarvo oli jo 4,3, eli tehtävä ei ollut niin tärkeä, vaikkakin tarpeellinen. Yhteensä materiaalin valmistelua koskeviin tehtäviin tuli 11 valintaa. Kuusi opettajaa valitsi myös kohdan oppitunnin suunnittelu opettajan kanssa, keskiarvolla 3. Viisi opettajaa kaipasi avustajaa avuksi välituntivalvontaan (ka 3,8). Häntäpäässä tulevat myös monistaminen, siivoaminen ja koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen. Nämä usein paljon aikaa vievät välituntivalvonta ja koulukyydityksistä huolehtiminen eivät ole avustajan tärkeimpiä tehtäviä opettajan mielestä. Mukaan arvostetuimpien töiden listalle ne ovat päässeet ehkä opettajan työtä helpottaessaan, keventäessään ja lyhentäessään.

TAULUKKO 13: Koulunkäyntiavustajan tärkeimmät tehtävät opettajien mukaan

Tarvitsen koulunkäyntiavustajaa avukseni seuraavissa tehtävissä	[ka ja (n)]	Näistä viisi tärkeintä (merkitse numeroin)
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetuksen/avustamiseen		1= kaikista tärkein, 2= seuraavaksi tärkein jne.*)
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten	3,6 (5)	4,3,4,3,4
b) luokkaa varten	4,3 (6)	5,5,5,4,2,5
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä	3 (5)	4,4,1,4,3,2
tietotekniikan käyttö		
Kahvinkeitto		
Välituntivalvonta	3,8 (5)	5,4,3,5,2
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen	4,666... (3)	5,4,5
tiedottaminen kouluyhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
Monistaminen	4,5 (4)	3,5,5,5

Siivoaminen	4 (1)	4
Tiskaaminen		
kokeiden suunnitteleminen/ korjaaminen	5 (1)	5
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa	2,2 (5)	3,2,2,3,1
c) luokkatilanteessa	2,166... (6)	1,2,2,3,4,1
keskustelu lapsen kanssa	3 (3)	3,2,4
lapsen avustaminen	1 (3)	1,1,1
a) koulutyössä (koulutehtävät, läksyt)	2,0833... (12)	1,3,1,4,2,1,1,1,1,5,2,3
b) huoltotyössä (ruokailu, wc-käynnit, pukeutuminen, siirtymiset, kuntoutus)	2,4 (5)	2,2,3,2,3
Muuta, mitä?		

*) Arvostelu on tehty asteikolla 1-5. 1 = kaikista tärkein, 2 = seuraavaksi tärkein, 3= kolmanneksi tärkein, 4= neljänneksi tärkein, 5 = viidenneksi tärkein.

6.3 Oppilaiden vastaukset

Yhteensä 30 oppilasta vastasi heille suunnattuun kyselyyn joko itse tai opettajan / koulunkäyntiavustajan avustuksella. Vastaajia oli jokaiselta luokka-asteelta lukuun ottamatta yläasteen kahdeksatta luokkaa (taulukko 14). Eniten vastaajia oli peruskoulun kahdelta ensimmäiseltä luokalta (yhteensä 40 %), alle kouluikäisiä (esikoululaisia – taulukossa 14 ”luokka 0”) 10 % ja yläasteikäisiä 16,7 %. Loput vastaajista olivat peruskoulun luokilta 3-6. Suurin osa vastaajista (66,7 %) oli yleisopetuksen ryhmässä, 16,7 % EMU-opetuksessa, 10 % EHA-opetuksessa ja EDY-ryhmässä 6,7 %.

TAULUKKO 14: Oppilaiden luokka-aste

LUOKKA

Luokka-aste	f	%
0	3	10,0
1	6	20,0
2	6	20,0
3	3	10,0
4	1	3,3
5	5	16,7
6	1	3,3
7	2	6,7
9	3	10,0
yht	30	100,0

6.3.1 Miten oppilas kuvailee koulunkäyntiavustajan antamaa apua?

Oppilaiden avoimessa kysymyksessä kysyttiin: “Miten koulunkäyntiavustaja auttaa sinua?” Ohjeistuksessa opettajaa pyydettiin auttamaan lasta kirjoittamisessa, jos se ei lapselta vielä luonnistu.

Oppilaiden avoimet vastaukset ryhmiteltiin Leikaksen ja Rantion muotoileman koulunkäyntiavustajan tehtävärooli-jaottelun mukaan. Nämä seitsemän tehtäväroolia ovat: **opettajan avustaja, oppilaan avustaja, oppimistilanteen ohjaaja, sijaisopettaja, kasvun tukija, erityisopetuksen tiimin jäsen ja joka paikan höylä**. Koska oppilaat näkevät avustajan työtä lähinnä luokassa, koskettivat vastaukset lähinnä oppimistilanteen ohjausta, jota eritelläänkin tässä tarkemmin lasten vastausten mukaan.

Oppilaat eivät nähneet avustajaa juurikaan **opettajan avustajan** roolissa, mutta **oppilaan avustajan** kaksi ulottuvuutta, teknisen avun antaminen sekä hoiva- ja huolenpitotehtävistä huolehtiminen, mainittiin muutamissa vastauksia. Yksi yhdeksäsluokkalainen oppilas kertoo avustajan auttavan häntä varusteista huolehtimalla ja pitää huolen myös “tärkeistä asioista”. Huolenpitoa kuvailivat myös nämä kaksi esi- ja alkuopetuksen vastaajaa:

“Hiihtämisessä, jos kaadun.” Oppilas, 2. luokka.

“ - Jos uppoaa lumihankeen niin nostoapua.” Oppilas, esikoulu.

Oppimistilanteessa ohjaaminen oli oppilaiden vastausten mukaan avustajan yleisin tehtävärooli. Yhdeksän vastaajaa sanoi avustajan neuvovan tai auttavan erilaisten tehtävien tekemisessä, virheiden korjaamisessa ja ylipäättään vain neuvovan. Erilaisia oppiaineitakin mainittiin auttamisen yhteydessä: seitsemän lasta muisti avustajan auttaneen matematiikassa, kuusi käsitöissä tai muissa aineissa joissa tarvittiin kädentaitoja, neljä äidinkielessä ja yksittäisiä ääniä muissa aineissa, esimerkiksi englannissa. Lisäksi ohjeiden ymmärtämisessä avustaja oli auttanut ainakin yhdeksää oppilasta, ja viisi vastaajaa kertoi avustajan kehottaneen tarkkaavaisuuteen ja auttaneen keskittymisessä. Seuraavat esimerkit kuvaavat näitä kommentteja:

“Että erottaa plus- ja miinuslaskun. Jos tulee virheitä käskee lukea uudestaan. Pitää pyyhkiä virhe pois ja kirjoittaa uudestaan. Jos ei ymmärrä tehtävää kertoo tarkemmin. Tullut viereen ja pyytää kuuntelemaan.” Oppilas, 2. luokka.

“Matematiikassa auttaa ymmärtämään sanallisia tehtäviä. Kirjoittamisessa ja lukemisessa kirjaamaan virheitä. Keskittymään, ollut vieressä muistuttamassa että seuraa opetusta ja tekee tehtäviä. Liikunnassa auttaa miten tehdään ja kuunnellaan ohjeet.” Oppilas, 2. luokka.

“Neuvoo, tekee lisäkysymyksiä, toistaa ohjeet.” Oppilas, 2. luokka.

“Neuvoo tehtävien tekemisessä.” Oppilas, 5. luokka.

Yksi oppilas kommentoi koulunkäyntiavustajan tehtäväroolia näin:

“Hyvin. Mukavasti. Niin kuin opettaja.”

Tämä kommentti vastaa suoraan kysymykseen “Miten koulunkäyntiavustaja auttaa sinua?” Tämä toisluokkalainen lapsi ei näe eroa opettajan ja koulunkäyntiavustajan välillä. Koulunkäyntiavustaja voi tällöin toimia hyvin **sijaisopettajana**. **Kasvattajan roolikin** tulee esiin

muutamaan kertaan. Joillekin oppilaille tuntuu olevan mainitseminen arvoisia ne hetket, jolloin aikuinen ehtii jutella heidän kanssaan:

“ Lukee kirjoja puutoissa juttelee saattaa taksille auttaa tehtävissä.” Oppilas, 7. luokka.

“- - Avustaja on neuvonut, että tyhmyyksiä ei kannata tehdä perässä.” Oppilas, esikoulu.

“- - Avustaja yrittää saada minut pois raivomieleltä, kuten esim. laske kymmeeneen. Auttaa tosi hyvin kaikissa asioissa.” Oppilas, 1. luokka.

Oppilaat eivät nähneet avustajaa myöskään **erityispedagogisen tiimin jäsenenä** tai **jokapaikan höylänä**.

6.3.2 Missä tehtävissä oppilaat kertovat tarvitsevansa koulunkäyntiavustajan apua?

Taulukosta 15 näkyvät ne alueet, joilla vastaajat ovat ilmoittaneet tarvitsevansa apua. Eniten valintoja, 25 kappaletta (83,3 % vastaajista), sai vaihtoehto “tarvitsen apua koulutehtävien tekemisessä tunnilla”. 73,3 % vastaajista tarvitsi apua matematiikassa, kun sekä kirjoittamisessa että ohjeiden ymmärtämisessä tarvitsi apua 66,7 % vastaajista. Keskittymiseen tarvitsi apua 40 % vastaajista ja lukemiseen kaipasi apua 33,3 % vastaajista. Liikkumisessa, siirtymisessä paikasta toiseen, pukeutumisessa tai riisuutumisessa ja wc-käynneissä tarvitsi apua yhdestä kahteen oppilasta. Seitsemässä vastauksessa ilmeni myös kaksi muuta aluetta, joilla apua tarvittiin: käsityöt ja liikunta. Lisäksi eräs vastaaja kertoi tarvitsevansa apua rauhallisena pysymisessä.

TAULUKKO 15: Oppilaiden ilmoittama avuntarve

	N	%
matematiikka	22	73,3
lukeminen	10	33,3
kirjoittaminen	20	66,7
koulutehtävät	25	83,3
keskittyminen	12	40,0
ohjeiden ymmärtäminen	20	66,7
liikkuminen	2	6,7
siirtymiset	1	3,3
pukeminen/riisuutuminen	1	3,3
wc-käynnit	1	3,3
muu avuntarve	7	23,3

7 Tarkastelu

Tämä pro gradu –tutkielma alkoi ja edistyi erityisen graduprojektin suojeleuksessa. Tämä mahdollisti mm. tutkimusjoukon kuulemisen työn alkuvaiheessa, kun suunniteltiin kyselylomakkeita. Käyttämättä jäi kuitenkin mahdollisuus antaa tutkittaville (koulunkäyntiavustajille, opettajille) tilaisuus tarkempaan ohjeistukseen lomakkeen täyttämässä. Yhdellä Nastolan vierailulla olisi päästy tarkempiin tutkimustuloksiin. Päällekkäisten työtehtävien erottamiseksi kyselylomakkeessa olisi pitänyt olla erilliset kohdat esim. pysyville ja satunnaisille opetussuunnitteluhetkille, yhden ja useamman oppilaan avustamiselle sekä tarkempi ohjaus siitä, mitä tarkoittivat lomakkeen oppituntien toteuttaminen erillisessä tilassa ja luokkahuoneessa.

Mielenkiintoista olisi myös ollut oppilaiden tarkempi kuuleminen avustajan antaman avun luonteesta ja heidän sekä avustajien välisen suhteen tutkiminen. Oppilaan kokemus avustajasta luokan toisena aikuisena, avun antajana, mutta ehkä myös leimaantumisen lisääjänä on varteenotettava jatkotutkimusaihe.

Tarkastelu jakautuu neljään osaan: koulunkäyntiavustajien, opettajien ja oppilaiden tulosten tarkasteluun. Neljännessä osassa etsitään keinoja opettajien ja koulunkäyntiavustajien yhteistyön edistämiseksi.

7.1 Koulunkäyntiavustajat

Tähän tutkimukseen osallistuneet koulunkäyntiavustajat valikoituivat oman halukkuutensa perusteella ja myös työpariensa, opettajien, kannustuksella. Reilut kaksi kolmannesta Nastolan avustajista jättivät vastaamatta kyselyyn. Yksi vastauksista jätettiin pois erilaisen teemaviikon vuoksi. Koulunkäyntiavustajan työkuva onkin vaihteleva, ja erilaiset juhlat ja tapahtumat antavat ”tavallisten töiden” rinnalle uusia tehtäviä.

Kenties työtehtävien kirjo olisi kasvanut tai painottunut eri tavoin, jos kaikki Nastolan avustajat olisivat olleet tutkimuksessa mukana. Voidaan myös ajatella, että erilaiset projektit ja tapahtumat kuuluvat avustajien toimenkuvaan. Näiden työtehtävien tutkimisen sijaan koetettiin löytää ne perinteiseen koulutyöhön liittyvät tehtävät, joita avustajat yleisimmin ja useimmin työssään tekevät. Työtehtävien päällekkäisyys on yksi koulunkäyntiavustajan tai ehkäpä koko koulumaailman ammattia kuvaava termi. Silti tietyt tehtävät kuuluvat jokaisen avustajan työnkuvaan, ja niiden kartoittaminen oli tämän tutkimuksen pääasioita.

Tämän tutkimuksen 12 koulunkäyntiavustajaa käyttivät n. 19,5 tuntia viikossa avustamiseen tai opettamiseen. Samansuuntaisia tuloksia on saanut French, joka kirjoitti (1998): "These data are consistent with reports that paraeducators serve primarily in instructional capacities" ja lisäsi, että juuri avustajan opettajan tai ohjaajan rooli on se, jota opettajat arvostavat. Avustajan rooli on kuitenkin moninainen, ja opettaja-avustaja -tiimin työskentelyyn vaikuttaa moni asia: keskinäinen henkilökemia, yksilöiden arvomaailmat, työnjako, yhteinen suunnittelu-aika ja koulun käytänteet.

Nastolan koulunkäyntiavustajien työaika vaihteli n. 25 viikkotyötunnista aina 30 tuntiin. Muihin tehtäviin jäi aikaa viikossa tunti tai kaksi päivää kohden. Mitä nämä muut tehtävät sitten olivat? Myös Nastolassa koulunkäyntiavustajien tehtäväksi on usein muodostunut välituntivalvonta. Vaikka vastuu välitunnin tapahtumista onkin opettajalla, on apuna valvonnassa myös avustaja. Toisinaan avustaja valvoo välitunnin tapahtumia myös yksin. Nastolan avustaja osallistuu viikossa keskimäärin yhdeksän ja puolen välitunnin valvontaan. Lisäksi tässä tutkimuksessa yli puolet avustajista huolehtii koulukyydeistä, eli valvoo aamuisin oppilaiden saapumista kouluun ja iltapäivisin kotiinlähtöä.

Muita yleisiä opetukseen liittymättömiä työtehtäviä olivat monistaminen, kontaktien ylläpito luokanopettajiin ja materiaalin valmistaminen. Nämä antavat viitteitä siitä, kuinka työnjako on suoritettu. Avustajat valmistelevat tunneilla tarvittavaa materiaalia, kun opettajalle jää didaktinen suunnittelu. Kontaktien ylläpito kertoo avustajien tekevän yhteistyötä luokkansa opettajan tai muiden luokkien opettajien kanssa. Näihin kontakteihin liittyy varmasti suunnittelua, mielipiteiden vaihtoa ja arviointikeskusteluja. Kontakteja ylläpidettiin luokanopettajien ohella yleisimmin ja pisimmin muihin koulunkäyntiavustajiin ja koulun henkilökuntaan. Tehtävät, jotka eivät kuuluneet varsinaisesti opetukseen ja joita koulunkäyntiavustajat

suorittivat, liittyivät kuitenkin opetukseen. Materiaalin valmistaminen, suunnittelu ja kontaktit kertovat yhteistyöstä, jossa avustaja osallistuu opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Avustamiseen ja opettamiseen liittyvät tehtävät kuuluivat jokaisen koulunkäyntiavustajan toimenkuvaan. Avustajat toteuttivat oppitunteja viikossa sekä yksin että luokkahuoneessa, yhteensä n. 8, 5 tuntia. Opetukseen ja ohjaukseen kului kokonaisuudessaan n. 60 % avustajan työajasta, kun opetukseen liittymättömiin tehtäviin kului 40 %. Osa viimeksi mainitusta työstä sisältää suunnittelua ja materiaalin valmistamista sekä välitunti- ja koulukyyti-valvontaa.

Leikas ja Rantio (2003: 19) mainitsevat pro gradu -tutkielmassaan, että opettajat mieltävät luokkamuotoisen erityisopetuksen koulunkäyntiavustajan tehtäväkuvan erilaiseksi, kuin yleisopetuksessa työskentelevän. Heidän tutkimuksessaan eräs opettaja kuvailee koulunkäyntiavustajan tehtävärooleja näin: ” - - Mitä me ollaan siis ajateltu ni yleisopetuksessa, et avustajat hirveen helposti nii ku joutuu kopiokoneen käyttäjäksi ja kahvinkeitäjäksi ja semmost. - - ” Leikas ja Rantio havaitsivat tehtäväroolien vaihtelun johtuvan työparityöskentelystä. Erityisopetuksessa koulunkäyntiavustajalla oli oma kotiluokkansa ja pysyvä työparinsa, kun yleisopetuksessa avustaja saattoi työskennellä usean opettajan kanssa. (Leikas & Rantio 2003: 19.) Usein erityisopetuksessa työskentelevä avustaja on myös nimitetty tarkasti jonkun tietyn oppilaan avustajaksi, kun taas yleisopetuksessa avustettavia saattaa olla useampia. Yleisopetuksessa nähdään myös paljon kouluavustajia ja kouluttamattomia nuoria, jolloin heidän tehtävänsä eivät liity yhtä kiinteästi opetukseen ja avustamiseen kuin erityisopetuksessa työskentelevän avustajan.

Tässä tutkimuksessa yleisopetuksen ja erityisopetuksen koulunkäyntiavustajien työnkuvat olivat varsin samanlaiset, silloin kun kyse oli opetukseen liittymättömistä tehtävistä. Sen sijaan opetukseen käytetyn ajan kohdalla ero oli merkitsevä: yleisopetuksessa työskentelevät avustajat käyttivät tilastollisesti merkitsevästi enemmän aikaa opetukseen liittyviin tehtäviin kuin erityisopetuksessa työskentelevät avustajat. Mistä tulos sitten voi johtua, jos yleinen mielikuva on päinvastainen? Selityksiä on monia. Kenties juuri tällä viikolla avustajat keskittyivät materiaalin valmistamiseen tai suunnittelutehtäviin. Ehkäpä erityisopetuksessa työskentelevien avustajien oli vaikea arvioida todellista kulunutta työaikaä päällekkäisten työtehtävien takia. On myös mahdollista, että erityisopetuksen avustajien työtehtäviin kuuluu enemmän opetukseen liittymättömiä tehtäviä, kuten kontaktien ylläpitoa, suunnittelua ja

välitunti- tai koulukyytivalvontaa. Voi myös olla, että yleisopetuksen avustajien tehtäväkuvaan ei kuulu yhteiset suunnittelupalaverit ja oppilaan varusteista huolehtiminen, vaan näitä sekä muita tehtäviä, kuten monistusta, on hoitamassa kouluavustaja tai muu henkilö.

Avoimissa vastauksissaan koulunkäyntiavustajat nostivat esille tärkeimpinä asioina oman työnsä arvostuksen, yhteistyön merkityksen ja ajankäytön. Arvostuksella ja yhteistyöllä oli yhdistävät tekijänsä; koulunkäyntiavustaja tunsu itsensä arvostetuksi ja tasa-arvoiseksi työntekijäksi, kun suunnittelutyötä tehtiin yhdessä. Myös ajankäyttö liittyy yhteistyöhön: selkeästi jaetut tehtävät auttaisivat suunnittelemaan työaika tehokkaammin. Yhteisten suunnittelu- ja arviointipalaverien myötä haihtuisi opettajan ja avustajan yhteistyön vastuukysymykset. Kun viikko- ja tuntisuunnitelmat olisivat yhdessä laadittuja, paranisi työn laatu, viihtyvyys, tunne arvostuksesta ja yhteistyö muuttuisi tiimityön suuntaiseksi. Tämä tehostaisi myös ajankäyttöä; enää tarvitsisi turvautua ”ovenkahva-ops:n” tai suunnitella tuntia ja työnjakoa vielä sen alkaessa. Ehkäpä yhteisen suunnittelu- ja materiaalinvalmistustunti myös vähentäisi kiireen tunnetta.

Avustajat nostivat esille monta asiaa, jotka osoittavat koulunkäyntiavustajien olevan kiinnostuneita oman työnsä kehittamisestä. Koulunkäyntiavustajan nimikkeen oikeellisuus, palkkauksen, etuuksien ja oikeuksien kysymykset puhuttivat monia. Avustajilla on omaan työhönsä liittyen valtavasti kehitysehdotuksia, joita voi olla vaikea nostaa esille koulutyössä. Osa tässäkin tutkimuksessa esiin nousseista asioista liittyy valtakunnalliseen palkkapolitiikkaan, osa taas kunnan sisäisiin työllistämisyjärjestelyihin.

7.2 Opettajat

Kokeneen, 14 henkisen opettajajoukon keskimääräinen työkokemus oli n. 16 vuotta, mutta koulunkäyntiavustajan kanssa oli toimittu tyypillisimmin noin vuosi. Vuoden työskentely avustajan kanssa kielinee lyhyistä työsuhteista, mutta myös luonnollisista muutoksista koulumaailmassa.

Opettajien valinta koulunkäyntiavustajan tärkeimmäksi tehtäväksi kohdistui lapsen avustamiseen. Voidaankin ajatella, että avustajien tekemä työ on sitä, mitä opettajat toivovat avustajien tekevän ja jota he pitävät tärkeänä. Oppilaan avustaminen on myös se työ,

johon avustajat on palkattu. Toisaalta avustajaa tarvitaan myös oppitunteja valmistelevissa tehtävissä, mutta suunnittelua tai kontaktien ylläpitoa ei pidetä yhtä tärkeänä. Koska tässä tutkimuksessa opettajat eivät juurikaan perustelleet valintojaan, ei voida varmuudella sanoa, osallistuvatko avustajat esimerkiksi suunnitteluun ja kontaktien ylläpitoon, vai onko kysymys vain opettajan pakosta arvostaa jotain työtä tai tehtävää toisen edelle. Opettajat esimerkiksi arvostavat myös avustajien vastuulle siirtynyttä välitunti- ja koulukyytivalvontaa, vaikka se jäikin annettujen rajojen puitteissa viimeisille sijoille tärkeysjärjestyksessä.

Voidaan ajatella, että opettajat kun opettajat arvostavat avustajan ohjaustaitoa, he näkevät avustajan luokassaan apuna ja oppilaan avustajana. Hyvän yhteistyön pohjana tulisi olla myös yhteisen suunnittelun sekä opettajan ja avustajan yhteisen ajan löytämisen. Yhteinen sävel ja henkilökemia ovat myös suunnitellun työn tulosta. Opettajien tulisikin arvostaa myös yhteiseen suunnitteluun käytettyä aikaa.

7.3 Oppilaat

83,3 % oppilaista kertoi tarvitsevansa koulunkäyntiavustajan apua tehtävien tekemisessä oppitunnin aikana. Oppilaiden vastaukset tuntuivat jakautuvan kolmeen osaan: apu koulutöissä, apu oppilaan huoltamisessa (esim. varusteet, “nostoapu jos kaadun”) ja apu käyttäytymisen ohjaamisessa sekä muu sosiaalinen tuki (juttelu, neuvot). Avustaja on toinen aikuinen luokassa, joka auttaa “kuin opettaja”. Kenties avustaja työ ei oppilaan silmissä eroa juurikaan opettajan työstä. Avustajan antaman ohjauksen ja oppilaan tarvitseman tuen voidaan olettaa olevan kutakuinkin yhtenevää. Oppilaiden tunne avuntarpeesta ylipäättään koulutehtävissä, kirjoittamisessa ja matematiikassa oli sitä oppitunnin aikaista ohjausta, jota avustajat eniten työssään tekivät.

Oppilaiden suhtautumista ja suhdetta avustajaansa olisikin ollut syytä tutkia tarkemmin. Oppilaiden ja avustajien välinen suhde on tulevaisuuden tutkimuksen haaste. Millaisesta avustajasta oppilaat hyötyvät parhaiten? Miltä tuntuu saada erityishuomiota avustajalta luokassa? Miten oppilaat suhtautuvat luokassa työskenteleviin aikuisiin?

7.4 Kuinka opettajan ja avustajan välistä yhteistyötä voidaan parantaa?

Koska opettajan ja avustajan välinen suhde vaikuttaa myös oppilaan saamaan ohjaukseen. Seuraavat vihjeet on koottu Saloviidan kirjasta “Kaikille avoimeen kouluun” (1999), Leikkaan ja Rantion (2003) pro gradu -tutkielmasta, Frenchin ja Lockin artikkelista (2002) sekä Giangrecon & Edelmanin & Broerin suunnitelmapohjasta (2001). Useimmat seuraavassa listatuista asioista esiintyvät jokaisen kirjoittajan teksteissä.

1. Työn alkaessa

Henkilökemioiden yhteensopivuutta voidaan parantaa opettajien osallistumisella koulunkäyntiavustajien valintaan (French 2001). French ja Lock (2002) suosittelevat, että työssään aloittelevalle koulunkäyntiavustajalle turvattaisiin orientaatiojakso, jonka aikana avustaja tutustuu opettajiin ja muihin työtovereihin, koulun tiloihin ja mahdollisesti jo oppilaisiinkin. Tähän alun orientaatioon liittyy myös opettajan ja avustajan työtapojen selvittäminen. Saloviita (1999: 67) ehdottaa, että opettaja ja avustaja listaisivat omat työtehtävänsä, jonka jälkeen tehtäväkuvista keskustellaan ja niitä muokataan. Aloittelevalle avustajalle tällainen tehtävä voi olla varsin vaativa, joten opettaja voinee hyvin kirjoittaa avustajalle tämän työnkuvauksen. Tällöin myös opettaja selvittää itselleen ne tehtävät, joihin tarvitsee ulkopuolista apua. (French 2001 sekä Giangreco & Edelman & Broer 2001: 10).

2. Työssä ja tunnilla

Avustajien tulisi saada oppituntisuunnitelmat kirjallisina, jos heidän työhönsä kuuluu niiden pitäminen. Opettajan tulisi kirjoittaa lyhyesti tunnin kulku, annettavat ohjeet ja selvitettävä muut huomioon otettavat seikat. Tähän suunnittelutyöhön on koulunkäyntiavustaja varmasti tervetullut, sillä suunnitteluvaiheessa on mahdollista muokata tuntia avustajan taitojen ja tietojen mukaisesti. Yhteiset, pitkäkestoiset suunnitteluhetket ovat Frenchin ja Locken (2002) mukaan “peruskiviä eettiselle ohjeistukselle.” Näissä suunnitteluhetkissä voidaan keskustella yhteisestä arvopohjasta ja työskentelytavoista ja niin edelleen. Nämä, esimerkiksi tunnin mittaiset, säännölliset tapaamisajat kerran viikossa, antavat mahdollisuuden yhteiseen suunnitteluun ja arviointiin, mikä on tärkeää tiimin kehittymisen ja koheesion kannalta.

Tiimien tapaamisissa on myös mahdollisuus työssä oppimiseen tai -opettamiseen. French & Lock sekä Giangreggo & Edelman & Broer kannustavat “on-the-job training” -tyyppiseen koulutukseen, jossa avustajat saavat koulutusta tarvitsemillaan alueilla. Koulutusta voi antaa opettaja, mutta myös muut kurssit, kirjallisuus ja työpajat voivat olla koulutuksen työskentelymuotoja. Opettajan tulee myös antaa palautetta avustajalle tämän työskentelystä ja selviytymisestä. Lyhytkin avustajan työn tarkkailu herättää opettajassa varmasti monenlaisia ajatuksia, ja antaa tietoa siitä, kuinka yhteisiä työtapoja voidaan edelleen muokata tiimissä. Saloviita ehdottaa arviointikeskustelujen pohjaksi “kouluavustajan huoneentaulua”, joka löytyy hänen kirjastaan “Kaikille avoimeen kouluun” (1999: 70-72).

Osa näistä työskentelymalleista on varmasti jo tuttuja Nastolassa. Koulunkäyntiavustajat kirjoittivat yhteisistä suunnitteluhetkistä ja opettajien kanssa käymistään keskusteluista. Myös ajankäyttöä tutkittaessa huomataan, että kontaktien ylläpitoon kului aikaa. Tehokkaampaan avustaja-opettaja -tiimityöskentelyyn ohjaa esimerkiksi tällä hetkellä englanninkielinen Giangregon ja kumppaneiden “A guide to schoolwide planning for paraeducator supports”.

Lähteet

- Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Helsinki: WSOY.
- Dunderfelt, T. 1998. Henkilökemia. Yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. Juva: Dialogia Oy.
- French, N. K. 1998. Working together resource teachers and paraeducators. 19 Remedial & Special Education (6). s. 357-369.
- French, N. K. 2001. Supervising paraprofessionals: a survey of teacher practices. Journal of special education. 35, 41-54.
- French, N. K. & Lock, R. H. 2002. Maximize paraprofessional services for students with learning disabilities. Intervention in school & clinic. 38 (1), s. 50-56.
- Giangreco, M. F., Edelman, S. W. & Broer, S. M. 2001. "A guide to schoolwide planning for paraeducator supports." Saatavilla muodossa <www.uvm.edu/~cdci/parasupport/> Luettu 1.12.2003.
- Giangreco, M.F., Broer, S.M. & Edelman, S. W. 2002. "That was then, this is now!" Paraprofessional supports for students with disabilities in general education classrooms. Exceptionality. 10 (1), s. 47-64.
- Haapanen, R. 1985. Koulunkäyntiavustajat - opetuksen tukitoimenpide. Opettaja 18.10. 1985. 42, s. 14-15. Helsinki: OAJ ry.
- Happonen, M. & Nätti, J. 2000. Palkansaajien kokema työn epävarmuus ja epävarmuuden realisoituminen työttömyytenä. Teoksessa: Lehto, A-M & Järnefelt, N.

(toim.). Jaksan ja joutaan, artikkeleita työolotutkimuksesta. Tilastokeskus. Helsinki: Hakapaino Oy, 67-86.

Himberg, L. 1996. Opettaja ja työyhteisö. Porvoo: WSOY.

Hyypä, H. 2000. Tehtävä mielessä. Teoksessa: Hyypä, H. & Miettinen, A. (toim.) Johtajuus ja organisaatiodynamiikka. Oulu: Metanoia instituutti, 126-143.

Hämäläinen, K. & Sava, I. 1989. Koulun ihmissuhteet. Jyväskylä: Suomen kaupunkiliitto.

Immonen, A. 2001. Koulunkäyntiavustajan työn vaativuudessa isoja eroja. Kunta ja me -lehden verkkoversio, nro 16. <www.ktv.fi> Luettu 21.12.2001.

Järnefelt, N. & Lehto, A-M. 2002. Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla. Tilastokeskus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kivistö, M. & Kalimo, R. 2000. Kehittymisen ja kompetenssin yhteydet työoloihin. Teoksessa: Lehto, AM & Järnefelt, N. (toim.). Jaksan ja joutaan, artikkeleita työolotutkimuksesta. Tilastokeskus. Helsinki: Hakapaino Oy, 123-146.

Kokkonen, J. 2003. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenian “G-voima käyttöön! – Pro gradu -työt päijäthämäläisten yritysten hyödyksi” -hanke. juha.kokkonen@helsinki.fi

Koskinen, K. 2001. Oma koulunkäyntiavustaja - hyötyä ja haittaa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

KTV. 2001. Koulunkäyntiavustajien oma opas. Helsinki.

- KTV. 2002. Tiedote 13.8.2002. Koulunkäyntiavustajat ja vastaavaa työtä tekevät. Ammatillinen koulutus. Saatavilla muodossa <www.ktv.fi> Luettu 19.9.2002.
- KTV. 2003. Tiedote 20.1.2003 Koulunkäyntiavustajan nimike sopimuksessa. Saatavilla muodossa <www.ktv.fi> Luettu 12.3.2003.
- Lahden kansanopisto 2002. Koulunkäyntiavustajan ammattitutkintoon valmistava koulutus. Opetuksen sisältö. Lahden kansanopisto, Harjukatu 46, 15100 Lahti.
- Launis, K. & Kantola, T. & Niemelä, A-L & Engeström, Y. 1998. Työyhteisöt vanhan ja uuden murroksessa. Työterveyslaitos. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Leikas, R. & Rantio, P. 2003. Taiteilua opettajan ja oppilaan välissä - olla huomaamaton mutta tehokas. Koulunkäyntiavustajan työn arkikäytännöt koulussa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Leikas, R. 2002. Opettaja ja koulunkäyntiavustaja - toimiva tiimi oppivassa koulussa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Proseminaari-tutkielma.
- Liiten, M. 2003. Opetustyötä arvostetaan yhä useamman mielestä liian vähän. Helsingin Sanomat 8.8.2003.
- Lindström, K. & Kiviranta, J. 1995. Työryhmät ja tiimit. Ryhmän toimivuus ja jäsenten hyvinvointi. Työministeriö, tutkimusraportti 6. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Lönnqvist, J. 2000. Johtajan haasteet ja paineet. Työelämä muuttuu - muuttuuko johtaminen? Teoksessa: Hyypä, H. & Miettinen, A. (toim.) Johtajuus ja organisaatiodynamiikka. Oulu: Metanoia instituutti, 160-171.
- Martikainen, O. 1987. (toim.) Peruskoulun erityisopetus. Jyväskylä: Kunnallispaino Oy.

Mikkola, M. & Tolvanen, R.-L. 1998. Koulunkäyntiavustaja - opettajan vasen käsi. Tutkimus koulunkäyntiavustajan työstä ja asemasta työyhteisössä sekä koulutuksen tarpeellisuudesta. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu - tutkielma.

Nastolan kunnan Internet-sivut. Saatavilla muodossa: <www.nastola.fi> Luettu 1.9.2003.

Niemi, H. 1998. Opettaja modernin murroksessa. Jyväskylä: Atena kustannus.

Nissilä, M-L. 1998. Koulutettu koulunkäyntiavustaja on monitaituri. Opettaja 13.11.1998. 46, s. 12-13. Helsinki: Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry.

Opetushallitus 1995. Työelämän tutkintojen perusteet. Koulunkäyntiavustajan ammattitutkinto. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Orre, T. 1987. Työyhteisön ilmapiiri. Keuruu: Otava.

Perkka-Jortikka, K. 1994. Lähellä työyhteisö. Jyväskylä: Gummerus.

Perkka-Jortikka, K. 2002. Työyhteisöjohtaminen – vastuuta ja motivointia puun ja kuoren välissä. Helsinki: Edita.

Perttula, J. 1999. Mitä opettajuus on? Ydinkysymyksiä ja vastausten alkuja. Teoksessa: Räsänen, P., Airikoski, J., Mäntynen, P., Perttula, J. 1999. Opettajuuden psykologia. Julkishallinnon koulutuskeskus Oy: Jyväskylä, 12-61.

Pirnes, U. 1994. Kehittyvät tiimit. Organisaatioiden rakennemuutokseen liittyvä tiimien ja tiimien johtamisen kehittämisprosessi. Tampere, Aavaranta Oy

Puolet koulunkäyntiavustajista määräaikaisessa työsuhteessa. Helsingin Sanomat 21.9.1999. Saatavilla muodossa:

www.helsinginsanomat.fi/uutisarkisto/19990921/koti/990921ko10.html

Puustinen, U. 2003. Petraamisen varaa. Kunta ja Me -lehden verkkoversio 1/2003. Saatavilla muodossa <www.ktv.fi/lehdet> Luettu 10.1.2003.

Ranne, V. 1978. Kouluavustaja. Opettaja 27.10.1978. 43, s. 7. Helsinki: OAJ ry.

Reinikainen, P. 1999. Opettajasta kouluavustajaksi. Opettaja 15.1.1999, 1-2. S. 46. Helsinki: OAJ ry.

Riipi, T. 2002. Koulunkäyntiavustajat työssä. Erityiskasvatus; 3, s. 16-20. Suomen erityiskasvatuksen liitto ry. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Rutonen, Matti. Koulutettu koulunkäyntiavustaja toimii opettajan työparina. Koulunkäyntiavustajia tarvitaan lisää. Opettaja 12.1.2001, 1-2. Helsinki: OAJ ry.

Räsänen, P., Airikoski, J., Mäntynen, P., Perttula, J. 1999. Opettajuuden psykologia. Julkishallinnon koulutuskeskus Oy: Jyväskylä.

Sahlberg, P. 1998. Opettajana koulun muutoksessa. WSOY: Porvoo.

Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun. Erilaiset oppilaat tavallisella luokalla. Jyväskylä: Atena kustannus.

Silvolahti, K. 1991. Koulunkäyntiavustajat peruskoulussa. Koulunkäyntiavustajien työ, koulutus ja työtyytyväisyys. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Torkkeli, H. 1987. Ammattitaitoisista pulaa. Oppisopimuksella koulunkäyntiavustajaksi. Opettaja 20.11.1987. 47, s. 16-17. Helsinki: OAJ ry.

Maanantai

Tänään tapahtui seuraava asia	montako kertaa?	kesto yhteensä
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen		
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
oman avustustoiminnan arviointi		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välitunti-valvonta		
koulukyydytyksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu-yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
Oppilaan välineistä/varusteista huolehtiminen		
Toiminnot koulun ulkopuolella (koulumatkat, hammaslääkärimatkat jne.)		
Kokeiden suunnittelu/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelua lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) ruokailussa		
b) pukeutumisessa/riisumisessa		
c) koulutehtävien suorittamisessa		
d) siirtymisessä paikasta toiseen		
e) wc-käynneissä		
f) kuntoutukseen osallistuminen		
g) kotitehtävien teossa		
Muuta, mitä?		

Tiistai

Tänään tapahtui seuraava asia	montako kertaa?	kesto yhteensä
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen		
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
oman avustustoiminnan arviointi		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välituntivalvonta		
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
Oppilaan välineistä/varusteista huolehtiminen		
Toiminnot koulun ulkopuolella (koulumatkat, hammaslääkärimatkat jne.)		
Kokeiden suunnitteleminen/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelua lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) ruokailussa		
b) pukeutumisessa/riisumisessa		
c) koulutehtävien suorittamisessa		
d) siirtymisessä paikasta toiseen		
e) wc-käynneissä		
f) kuntoutukseen osallistuminen		
g) kotitehtävien teossa		
Muuta, mitä?		

Keskiviikko

Tänään tapahtui seuraava asia	montako kertaa?	kesto yhteensä
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen		
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
oman avustustoiminnan arviointi		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välitunti-valvonta		
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu-yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
Oppilaan välineistä/varusteista huolehtiminen		
Toiminnot koulun ulkopuolella (koulumatkat, hammaslääkärimatkat jne.)		
Kokeiden suunnittelu/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelua lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) ruokailussa		
b) pukeutumisessa/riisumisessa		
c) koulutehtävien suorittamisessa		
d) siirtymisessä paikasta toiseen		
e) wc-käynneissä		
f) kuntoutukseen osallistuminen		
g) kotitehtävien teossa		
Muuta, mitä?		

Torstai

Tänään tapahtui seuraava asia	montako kertaa?	kesto yhteensä
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen		
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
oman avustustoiminnan arviointi		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välitunti-valvonta		
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu-yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
Oppilaan välineistä/varusteista huolehtiminen		
Toiminnot koulun ulkopuolella (koulumatkat, hammaslääkärimatkat jne.)		
Kokeiden suunnittelu/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelua lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) ruokailussa		
b) pukeutumisessa/riisumisessa		
c) koulutehtävien suorittamisessa		
d) siirtymisessä paikasta toiseen		
e) wc-käynneissä		
f) kuntoutukseen osallistuminen		
g) kotitehtävien teossa		
Muuta, mitä?		

Perjantai

Tänään tapahtui seuraava asia	montako kertaa?	kesto yhteensä
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetukseen/avustamiseen		
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
oman avustustoiminnan arviointi		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välitunti-valvonta		
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu-yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
Oppilaan välineistä/varusteista huolehtiminen		
Toiminnot koulun ulkopuolella (koulumatkat, hammaslääkärimatkat jne.)		
Kokeiden suunnitteleminen/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelua lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) ruokailussa		
b) pukeutumisessa/riisumisessa		
c) koulutehtävien suorittamisessa		
d) siirtymisessä paikasta toiseen		
e) wc-käynneissä		
f) kuntoutukseen osallistuminen		
g) kotitehtävien teossa		
Muuta, mitä?		

Liite 2: Kyselylomake opettajille**Kyselylomake opettajille** (Valitse itseäsi koskevat vaihtoehdot ja täydennä tarvittaessa)

Olen mies _____ nainen _____

Olen iältäni _____ vuotta.

Olen työskennellyt opettajana _____ vuotta.

Työskentelen

- a) yleisopetuksen luokassa/ luokissa
- b) harjaantumisopetuksessa (EHA1)
- c) vaikeimmin vammaisten opetuksessa (EHA2)
- d) sopeutumattomien opetuksessa (ESY)
- e) mukautetussa opetuksessa (EMU)
- f) jokin muu, mikä? _____

Koulunkäyntiavustaja työskentelee kanssani

- a) päivittäin
- b) muutamia kertoja viikossa
- c) kerran viikossa
- d) harvemmin

Olen työskennellyt koulunkäyntiavustajan kanssa _____ vuotta.

Tarvitsen koulunkäyntiavustajaa avukseni seuraavissa tehtävissä		Näistä viisi tärkeintä (merkitse numeroin)
Tehtävät, jotka eivät kuulu opetuksen/avustamiseen		1= kaikista tärkein, 2= seuraavaksi tärkein jne.
opetusmateriaalin valmistelu		
a) yhtä oppilasta/pienryhmää varten		
b) luokkaa varten		
oppilaan/oppilaiden oppitunnin suunnittelu		
a) itsenäisesti		
b) opettajan kanssa yhdessä		
tietotekniikan käyttö		
kahvinkeitto		
välituntivalvonta		
koulukyydityksestä huolehtiminen ja valvominen		
tiedottaminen koulu yhteisössä		
kontaktien ylläpito		
a) vanhempiin		
b) erityisopettajiin		
c) luokanopettajiin		
d) toisiin koulunkäyntiavustajiin		
e) koulun muuhun henkilökuntaan		
f) muihin asiantuntijoihin ja kasvattajiin		
monistaminen		
siivoaminen		
tiskaaminen		
kokeiden suunnitteleminen/ korjaaminen		
muu, mikä?		
Opetukseen liittyvät tehtävät		
oppituntien toteutus		
a) erillisessä tilassa		
c) luokkatilanteessa		
keskustelu lapsen kanssa		
lapsen avustaminen		
a) koulutyössä (koulutehtävät, läksyt)		
b) huoltotyössä (ruokailu, wc-käynnit, pukeutuminen, siirtymiset, kuntoutus)		
Muuta, mitä?		

Millaisia ajatuksia tämän lomakkeen täyttäminen sinussa herätti? (voit jatkaa kääntöpuolelle)

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 3: Kyselylomake oppilalle

Miten koulunkäyntiavustaja auttaa sinua?

Missä tarvitset apua?

matematiikassa	
lukemisessa	
kirjoittamisessa	
koulutehtävien tekemisessä tunnilla	
keskittymisessä	
ohjeiden ymmärtämisessä	
liikkumisessa	
siirtymisessä paikasta toiseen (esim. luokasta välitunnille)	
pukeutumisessa/riisuutumiseen	
wc-käynneissä	
muussa, missä?	

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Vastaajan luokka: _____

Luokkamuoto: _____

Liite 4: Saatekirje ja ohjeet

Hyvä koulunkäyntiavustaja,

Ensimmäisenä suuret kiitokset Sinulle siitä, että olet päättänyt osallistua tähän tutkimukseen! Toivon Sinulle kärsivällisyyttä viikolla 15 (7.-11. huhtikuuta), kun täytät kyselylomaketta.

Jokainen koulunkäyntiavustaja saa 7 sivun kyselylomakkeen. Ensimmäisellä sivulla kysytään taustatietoja. Sivut 2-6 on nimikoitu viikonpäivien maanantai-perjantai mukaisesti. Täytä näistä yksi sivu jokaisen päivän päätteeksi. Pyri vastaamaan huolellisesti: merkitse, montako kertaa kutakin tehtävää teit sekä arvioi, kuinka kauan tehtävä vei aikaa. Esimerkiksi:

monistus	1 krt	50 min
----------	-------	--------

Pelkkä kertojen määrä ei siis riitä useimmissa kohdissa, joten pyri arvioimaan kulunut aika! Asiat ja tehtävät, joita teet itseäsi varten, esimerkiksi tauoilla, eivät kuulu tähän lomakkeeseen kirjattaviin asioihin.

Viimeisellä sivulla on yksi avoin kysymys, johon voit vastata koko viikon ajan. Selitä vastauksia, kerro tuntojasi. Sinun ajatuksesi ovat tärkeitä.

Pyydän palauttamaan vastaukset 9.4.2003 mennessä. Palauta vastauksesi suljetussa kirjekuoressa sisäisen postin avulla tai itse toimittaen Nastolan koulutoimistoon Raili Sinelammelle. Merkitse kirjekuoreen 'gradututkimus/Riitta Hänninen'.

Jos haluat kysyä jotain, ota yhteyttä! Parhaiten minut tavoittaa sähköpostitse.

E-mail: rthannin@cc.jyu.fi

Puh. 044-281 8186

Yhteistyöterveisin

Riitta Hänninen

kasvatustieteiden ylioppilas/Jyväskylän yliopisto

Hyvä opettaja,

Kiitokset päätöksestäsi osallistua tähän tutkimukseen! Tässä ohjeita lomakkeiden täyttöön.

Jokainen opettaja saa kahden sivun kyselylomakkeen. Ensimmäisellä sivulla kysellään taustatietoja. Toisella sivulla pyydetään kertomaan avuntarpeesta: mihin tehtäviin tarvitset koulunkäyntiavustajaa luokassasi? Tämän jälkeen merkitse näistä viisi tärkeintä. Tärkeimmäksi katsomasi asian (yksi kohta) merkitset numerolla 1, sitä seuraavan numerolla 2 aina numeroon 5 saakka. Valitset siis vain viisi kohtaa, et arvota jokaista vastaustasi. Kyselyn lopuksi voit vielä kirjata ajatuksiasi, joita lomakkeiden täyttäminen herätti, tai täydentää vastauksiasi.

Pyydän palauttamaan vastaukset 9.4.2003 mennessä. Palauta vastauksesi suljetussa kirjekuoressa sisäisen postin avulla tai itse toimittaen Nastolan koulutoimistoon Raili Sinelammelle. Merkitse kirjekuoreen 'gradututkimus/Riitta Hänninen'.

Oppilaiden lomakkeiden täyttämistä varten on vielä erilliset ohjeet.

Jos haluat kysyä jotain, ota yhteyttä! Parhaiten minut tavoittaa sähköpostitse.

E-mail: rthannin@cc.jyu.fi

Puh. 044-281 8186

Yhteistyöterveisin

Riitta Hänninen

kasvatustieteiden ylioppilas/Jyväskylän yliopisto

Ohjeita opettajille lasten kyselylomakkeiden täyttöön

Lasten lomakkeisiin vastaavat ne oppilaat, joilla on HOJKS, tai joille koulunkäyntiavustaja on ”määrätty”, tai jota varten avustaja on luokassa ensisijaisesti. Lasten lomakkeet koostuvat kahdesta osasta – avoimesta kysymyksestä ja rasti-ruutuun vastauksista.

Mikäli lapsi ei osaa itse kirjoittaa tai opettaja niin parhaaksi katsoo, opettaja voi kirjoittaa vastauksen. Opettaja merkitsee kyselylomakkeeseen lapsen luokan (esim. 2. luokka) ja luokkamuodon: yleisopetus / erityisopetus / emu-luokka, tai jokin muu luokkaa kuvaava nimi.

Pyydän palauttamaan vastaukset 9.4.2003 mennessä. Palauta oppilaiden vastaukset suljetussa kirjekuoressa sisäisen postin avulla tai itse toimittaen Nastolan koulutoimistoon Raili Sinelammelle. Merkitse kirjekuoreen ’gradututkimus/Riitta Hänninen’.

Jos haluat kysyä jotain, ota yhteyttä! Parhaiten minut tavoittaa sähköpostitse.

E-mail: rthannin@cc.jyu.fi

Puh. 044-281 8186

Yhteistyöterveisin

Riitta Hänninen

kasvatustieteiden ylioppilas/Jyväskylän yliopisto